

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
 ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
 UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

22^e JAARGANG

WOENSDAG 22 SEPTEMBER 1937

No. 1134

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
 N. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris)

Redactie-adres: Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeploaaweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagi-
 na's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens
 tarief. Administratie van abonnementen en advertenties:
 Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Am-
 sterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening
 No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in
 Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statist-
 tisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen
 f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—,
 f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Dona-
 teurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut
 ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en
 genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD.

	Blz.
HET RAPPORT DER GRONDSTOFFENCOMMISSIE door Prof. J. van Gelderen	670
Landbouwerisipolitiek en bedrijfsorganen door Mr. Dr. A. A. van Rhijn	672
Enkele conjunctuur- en beursaspecten door Dr. H. M. H. A. van der Valk	674
De Millioenennota	676
Budgetaire perspectieven	682
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
De oorzaken van de jongste daling van den Fran- schen Franc door Dr. H. Weichmann	683
Statistieken:	
Groothandelsprijzen	686—687
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	685, 688

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Op de wisselmarkt viel als voornaamste feit te vermelden de verdere daling van den Franschen Franc, waardoor de week sloot op een contanten koers van 6.13. Ook nu geldt als voornaamste oorzaak het uitblijven van iedere interventiepoging van de zijde van het Fransche Egalisatiefonds, hoewel men niet kon zeggen, dat de speculatie tegen den Franc in de afgelopen week een grooten omvang aannam. Het heeft er allen schijn van, dat de autoriteiten doende zijn den Franc zijn eigen niveau te laten zoeken en ook niet van zins zijn, op lager niveau in te grijpen. Zeer waarschijnlijk vindt deze houding niet zo zeer haar verklaring in een weloverwogen monetair standpunt, dan wel in een zuivere technische omstandigheid t.w. de sterk afgenomen goudschat van de Banque de France. Het is immers in confesso, dat door de Regeering en de legerautoriteiten een goudvoorraad van de Banque de France van Frs. 50 milliard als een minimum wordt beschouwd, waaronder deze onder geen enkele voorwaarde mag dalen teneinde het land bij een eventueelen oorlog een behoorlijke metaalreserve te garandeeren. Nu is de goudvoorraad op dit oogenblik nog wel niet tot dit cijfer verminderd, maar wanneer men rekening houdt met het bekende f 40.000.000 groote crediet, dat in November a.s. terug moet worden betaald, tot zekerheid waarvan een overeenkomstig bedrag aan goud te Londen ligt verbonden, dan blijkt, dat het fatale minimum feitelijk reeds is bereikt. De mogelijkheid, dat dit crediet door de vroegere credietgevers vóór den vervaldag wel zeer zal worden verlengd, doet in dezen natuurlijk niet ter zake.

De flauwe houding van den Franc bleef niet zonder uitwerking en had zijn terugslag zoowel op Dollar als op den Belgischen Franc, welke laatste terugliep van 30.61 tot 30.52. Blijkbaar is men bevreesd, dat de zeer snelle koersval van den Franschen Franc het Belgisch economisch leven voor ernstige problemen kan plaatsen, gezien de nauwe economische verbondenheid tusschen beide landen. Zeer gerechtvaardigd lijkt deze vrees niet, omdat de zeer snelle stijging van het binnenlandsche kostenniveau in Frankrijk het effect van de depreciatie wel snel zal teniet doen. De dienovereenkomstig gedane verklaring door Minister De Man liet aan duidelijkheid niets te wenschen over. Bovendien moet men bedenken, dat, indien de depreciatie van den Franc een te zeer geforceerd karakter zou gaan dragen en de indruk zou gaan postvatten dat vóór alles het doel is zich een exportpremie te verschaffen, de overige leden van het tripartite agreement niet na zullen laten er op te wijzen, dat zulks niet in overeenstemming is te achten met evengenoemd accoord, waaraan ook Frankrijk uiteraard nog zeer is gehecht.

De beleggingsmarkt hier te lande hield zich goed; het geringe succes, dat de Indische conversieleening mocht boeken, zal velen wel niet koud op het lijf zijn gevallen en het heeft er dan ook alle schijn van dat het voorloopig met het 3 pOt. type gedaan is. Men mag met belangstelling uitzien naar de wijze, waarop de Minister zich de middelen zal verschaffen, noodig voor de betaling van de niet geconverteerde stukken. Voor zoover hij in dezen een beroep zou doen op de geldmarkt, zal het hiertoe aangeboden schatkistpapier ongetwijfeld een goed onthaal vinden en er toe kunnen medewerken de abnormaal lage geldrente iets omhoog te brengen, althans in de periode, welke verloopt tusschen de storting op dit papier en het moment waarop de algeheele aflossing der leening plaats vindt. Daarna zal de beïnvloeding van de markt afhangen van de bestemming, welke aan de hierdoor vrijkomende bedragen zal worden gegeven.

HET RAPPORT DER GRONDSTOFFEN-COMMISSIE.

Aan het einde der derde door haar gehouden zitting heeft de in Februari jl. door den Volkenbondsråd ingestelde Commissie voor het grondstoffen-vraagstuk op 7 September een rapport vastgesteld, dat aan de thans te Genève bijeengekomen Assemblée is aangeboden. Naar opzet en samenstelling was het een commissie van deskundigen, uit bevoegd geachte particuliere personen bestaande, die, hoewel opzettelijk gekozen uit een aantal bij den Volkenbond aangesloten, bij dit vraagstuk betrokken landen, alsmede uit enkele niet-leden, à titre personnel in deze commissie zitting hadden. Aldus als technische experts, als adviseurs in een actueel en netelig economisch vraagstuk bijeengeroepen, waren de leden — het blijkt uit den tekst van het rapport — zich niettemin terdege bewust van het feit, hoezeer de internationale politiek — haar spanningen, tegenstellingen en gevaren — het vraagstuk, dat hun ter behandeling was voorgelegd, beheerschte. Geboren uit de politieke sfeer, door de verwickelingen der machtsverhoudingen ten zeerste gecompliceerd, is het vraagstuk alleen in zooverre voor oplossing vatbaar als het onderlinge wantrouwen en de hardnekkige worsteling om handhaving of versterking der machtsposities dit zullen toelaten.

De zoo luid verkondigde tegenstelling tusschen de „haves” en „have-nots”, tusschen de „bevredegde” en „onbevredegde” staten beheerschte de debatten. Het waren in het bijzonder twee uiterst-politieke onderwerpen, welke daarbij telkens weer bij de beraadslagingen buiten de deur gezet moesten worden: de vraag of territoriale wijzigingen, afstand vooral van koloniaal gebied, de oplossing van grondstofnood kan brengen en de vraag of verschaffing van grondstoffen opzettelijk beperkt behoorde te worden als middel om een agressieve politiek te keeren. De noodlottige beteekenis van stelselmatige oorlogsvóorbereiding en het daarmee samenhangend diep gewortelde wederkeerige wantrouwen — verlamdend werkend op elke poging tot krachtige internationale samenwerking — heeft de commissie in haar rapport in duidelijke bewoordingen geschetst. Niettemin, zooals zij in den aanvang daarvan verklaart:

„(elle) a considéré que son but devait être de favoriser la coopération internationale en facilitant l'accès aux matières premières à tous les pays qui se livrent à un commerce pacifique”¹⁾.

Het kernvraagstuk, dat, aldus afgepaald, ter behandeling overbleef is dat van de „égalité d'accès commercial”, de verkrijgbaarheid voor alle volken van de voor hen onmisbare grondstoffen in het moderne ruilverkeer, met zijn veelheid van belemmeringen. Ook zóó omschreven is het terrein van onderzoek nog uitgestrekt genoeg en verre van gemakkelijk beaanbaar. En gedachtig aan de waarheid, dat het juist stellen van een vraag doorgaans reeds een stuk van de oplossing medebrengt, heeft de Commissie in haar discussies en in haar rapport veel plaats gewijd aan het ontwarren van de vele beweringen, leuzen, klachten en aanklachten, welke den economischen kern van het grondstoffenprobleem omwoekerden en aan den blik onttrokken.

Op grond van een uitvoerig statistisch materiaal en een zeer lezenswaardige studie van de hand van haar lid, den Zweedschen hoogleeraar Ivar Högbom (welke studie aan het rapport is toegevoegd) heeft de Commissie in haar inleiding een inhoudsvolle schets gegeven van de beteekenis, welke den grondstoffen in het economisch leven toekomt en van de wijzigingen, welke in haar relatieve belangrijkheid

¹⁾ Het Russische lid ging het rapport niet ver genoeg. Hij voegde een verklaring aan het rapport toe, waarin hij de commissie verwijt niet te hebben uitgesproken, dat bewapening en agressie het geheele vraagstuk onder de huidige omstandigheden beheerschen.

optreden. Terecht heeft zij niet verzuimd erop te wijzen, dat tusschen de internationale grondstoffenverdeeling en het koloniale vraagstuk veel minder verband bestaat dan dikwijls wordt gemeend of voorgewend. De koloniën nemen aan de wereldproductie van grondstoffen slechts met 3 pCt. deel; van typisch koloniale herkomst zijn slechts enkele (rubber, coprah, palmolie, ten deele tin); zeer belangrijke worden geheel of overwegend in soevereine gebieden voortgebracht (kolen, ijzer, aardoliën). Zulke cijfers laten echter toekomstmogelijkheden buiten beschouwing, evenzeer als het feit, dat voor een bepaald land een grondstof van één bepaalde herkomst van groote beteekenis zijn kan.

Bij haar studie van het geheele vraagstuk heeft de Commissie een werkverdeeling toegepast, welke haar in staat stelde de twee voornaamste aspecten van het vraagstuk, verschillend van aard en een uiteenlopende behandeling vereischend, afzonderlijk te beschouwen. Het zijn de ongelijkheden en moeilijkheden, ondervonden of gevreesd ten aanzien van het aanbod en die ten opzichte van de aanschaffing (koop en betaling) der grondstoffen. De eerste eischen een analyse van de situatie in en de handelingen van de productielanden; de laatste van de moeilijkheden bestaande in de landen, die afnemers van grondstoffen zijn. Het eerste onderzoek diende zich uit te strekken over alle belemmeringen of discriminaties, welke ten nadeele van bepaalde landen, arm aan grondstoffen, zouden blijken te bestaan; het laatste daarentegen had tot taak na te gaan, welke meer of minder ernstige bezwaren door deze laatste worden ondervonden om zich de betaalmiddelen te verschaffen, noodig voor den import.

* * *

Bezien wij allereerst het deel, dat over het aanbod van grondstoffen handelt, dan treft den lezer telkenmale hoe weinig concreet of van hoe gering belang de klachten over achterstelling of discriminatie op dit punt zijn gebleken. Achtereenvolgens bespreekt het rapport: uitvoerverboden en uitvoerbepalingen, uitvoerrechten en bestaande monopolies. Op elk dier punten is het resultaat overwegend negatief en dus zeer geruststellend voor de consumptielanden. De conclusie luidt dan ook:

„La Commission estime que, si certaines prohibitions et restrictions peuvent se justifier lorsqu'elles ont le caractère de mesures de défense, des objections sérieuses pourraient être formulées contre les prohibitions ou restrictions qui ont pour objet d'exercer une pression sur d'autres pays, de conserver des industries anti-économiques ou de maintenir un niveau de prix artificiel en augmentant ou en restreignant arbitrairement l'offre sur le marché ou par le moyen de monopoles ou quasi-monopoles. Bien que la Commission n'ait pas eu connaissance de cas concrets d'entraves de ce genre s'appliquant à des matières premières d'importance fondamentale, elle exprime le vœu que ces entraves, dans la mesure où elles existent, soient abolies aussitôt que possible et recommande en conséquence que toutes les nations s'engagent à ne pas faire usage, à de telles fins, des prohibitions ou restrictions à l'exportation, soit par action autonome, soit par entente internationale.”

Veel aandacht heeft de Commissie gegeven aan de werkwijze van internationale restrictieschema's voor de productie en den afzet van grondstoffen. Nauwkeurig, zij het ook beknopt, behandelt het rapport de ervaringen, die met de werking van deze internationale overeenkomsten zijn opgedaan, waarbij het volle licht valt op de beteekenis der medewerking, die de regeeringen van verschillende landen aan een aantal dezer overeenkomsten hebben verleend (tin, thee, rubber en suiker). Het algemeene oordeel waartoe de Commissie kwam, zal den verdedigers dezer restrictie-schema's voldoening geven. Het oordeel luidt gunstig, doch de Commissie geeft zich er rekenschap van, dat de voordeelen van dit nieuwe instituut alleen ten volle kunnen worden gerealiseerd, indien zij aan een aantal voorwaarden voldoen, welke

bezaarlijk van louter particuliere ondernemersafspraken kunnen worden verwacht. Zij vat haar oordeel aldus samen:

„En conclusion, la Commission, sans vouloir prétendre que, dans le passé, tous les plans de réglementation ont été bien conçus ou avantageux pour tous les intéressés, estime que les plans gouvernementaux de réglementation de matières premières, actuellement en vigueur, ont en général constitué un élément important de l'amélioration économique ressentie par les pays producteurs, au cours de la crise, ainsi que du développement du commerce international. Mais elle pense qu'il est très important de donner aux pays consommateurs toutes garanties que les plans de réglementation seront appliqués d'une manière raisonnable. A cet effet, elle considère que chaque plan devrait prévoir une représentation efficace des consommateurs, une publicité adéquate, un contrôle gouvernemental aussi poussé que les circonstances le permettent, et être conçu de telle façon que l'organe directeur soit mis en mesure d'agir d'une manière immédiate et efficace si une hausse injustifiée des prix survient ou s'il se produit d'autres effets nuisibles pour les consommateurs.”

De blijkens dit citaat aan de restrictie-overeenkomsten te stellen eischen zijn: gouvernementscontrole en, zoo noodig, ingrijpen in de gestie dier lichamen; afdoende publiciteit van de belangrijkste gegevens noodig om hun werkzaamheden te kunnen beoordeelen; een doeltreffende vertegenwoordiging van de consumenten in het controleerend lichaam en tenslotte het beschikken over voldoende machtsmiddelen om ongemotiveerde prijsstijgingen te kunnen voorkomen.

Dit laatste punt verdiende afzonderlijke behandeling, omdat de ten deele speculatieve hausse, welke de meeste grondstoffen in het begin van 1937 vertoonden, de kritiek op het restrictieve ingrijpen in het aanbod van een aantal dezer goederen weer heeft aangewakkerd. Weliswaar is het gelukt de prijsstijging tot staan te brengen en zelfs een gedeelte daarvan weer ongedaan te maken, doch het kan niet worden ontkend, dat naar middelen moet worden uitgezien om de uitvoerende organen der restricties beter tegen speculatieve prijsopdrijvingen te wapenen. Een uitvoerig memorandum is aan het rapport toegevoegd, waarin dit vraagstuk nader wordt bekeken en een praktische oplossing wordt voorgesteld om te geraken tot het vormen van z.g. bufferstocks. Te veel vraagstukken van technische aard zijn hiermede verbonden dan dat de Commissie zichzelf daaromtrent aanstonds kon uitspreken, maar terecht heeft zij de aandacht der betrokken regeeringen op de hier gedane nuttige suggesties gevestigd.

Een ander hoofdstuk, dat met veel zorg geschreven diende te worden, was het hoofdstuk, dat de exploitatie der natuurlijke hulpbronnen behandelt, in het bijzonder de politiek, die t.a.v. een verdere ontginning van grondstoffen leverende gebieden zal dienen te worden gevolgd. De Commissie spreekt als haar oordeel uit (Hoofdstuk III, par. 6), dat de regeeringen van landen, die de mogelijkheid bieden om belangrijke hoeveelheden grondstoffen voort te brengen, de verantwoordelijkheid hebben om niet door onredelijke middelen de ontginning daarvan te bemoeilijken. „Leur législation à cet égard devrait s'inspirer non seulement de leur besoin propre, mais tenir compte également de l'interdépendance de tous les pays.” Niettemin, van vrije, ongecontroleerde openstelling voor alle gegadigden (ondernemers, kapitalen en immigrerende arbeidskrachten) kan onder de huidige omstandigheden geen sprake zijn. Te zeer grijpen de gevolgen van een dergelijke instrooming van vreemde elementen in de daar te lande bestaande politieke en sociale verhoudingen in. Dit geldt evenzeer van de soevereine staten (Zuid-Amerika) als van de koloniale gebieden. Wel bepleit de Commissie uitdrukkelijk, dat een zoo liberaal mogelijke politiek moet worden gevolgd, terwijl in het bijzonder in de koloniale gebieden ernaar moet worden gestreefd, met vooropstelling van de verplichtingen ten op-

zichte van de autochtone bevolking, buitenlandse kapitalen en arbeidskrachten naast die uit het Moederland in toenemende mate vrijen toegang te verschaffen. Het behoeft nauwelijks vermelding, dat in dit opzicht de Nederlandsche koloniën vele andere tot voorbeeld kunnen strekken. Hervatting van de ontginning der daarvoor nog in aanmerking komende gebieden is in de komende periode van herlevend wereldverkeer stellig te verwachten. Echter zal daarbij een groote mate van regeeringsinmenging en internationaal overleg niet kunnen worden gemist.

Het tweede deel van het rapport behandelt in het bijzonder de moeilijkheden ondervonden met de aanschaffing en betaling van grondstoffen. Een groot deel van dit hoofdstuk is gewijd aan een uitvoerige en m.i. zeer geslaagde analyse van het ingewikkelde complex van oorzaken, dat tot deze moeilijkheden, welke in het bijzonder gevoeld worden door landen, welke om demografische redenen tot het ontwikkelen van een eigen industrie gedwongen zijn, heeft geleid. Het is vooral het stagneeren van de vóór den oorlog bestaande vrijheid van beweging van goederen, kapitalen en menschen, dat de grondoorzaak der moeilijkheden vormt.

Voor al de agrarische landen van Midden- en Zuid-Europa, die hun uitvoeren evenzeer als de emigratie van landarbeiders belemmerd zagen en tegelijkertijd door het binden van het betalingsverkeer aan een reeks van bilaterale overeenkomsten en het opdrogen der internationale kapitaalverstrekingen werden getroffen, zagen hun betalingsbalans voortdurend belast met een post voor den invoer van voor hen noodzakelijke industriële grondstoffen. Ook industriële landen echter, vooral die, welke door een deviezensysteem hebben getracht de groote nadeelen van een op hoog peil gehandhaafde valuta weg te nemen, hebben groote moeilijkheden bij den invoer van grondstoffen ondervonden.

Het rapport kon niet nalaten te wijzen op de beteekenis, die in dit opzicht de noodlottige wedloop in bewapening moet uitoeven en signaleert, dat „de moeilijkheden, welke sommige staten thans ondervinden om hun grondstoffen te betalen, aanstonds zouden verminderen als men tot een politieke regeling zou kunnen komen, die hen in staat stelde de huidige bewapeningsuitgaven te verminderen.”

Ook de beteekenis van de ineensstorting van den gouden standaard, welke zoozeer heeft bijgedragen tot de stopzetting der internationale kapitaalbeweging, wordt door de Commissie als afzonderlijk feit van primaire beteekenis genoemd. „La Commission est convaincu que tout ce qui rapprochera le moment où l'équilibre étant rétabli entre les différents systèmes économiques des relations plus stables pourront être fixées entre les monnaies, facilitera la solution du problème qui lui est soumis.”

Op grond van al deze overwegingen kon het niet anders, of de Commissie moest tot de conclusie geraken, dat inzonderheid de verlichting van de betalingsmoeilijkheden, welke een aantal landen hebben ondervonden, maar in zeer geringe mate van speciale, voor dit doel ingestelde, praktische maatregelen kan worden verwacht.

Bevrijding van het internationale goederen- en geldverkeer van een reeks van de meest storende belemmeringen, welke door het bilateralisme zijn gevormd, zal tegelijkertijd een groot deel der moeilijkheden voor de aanschaffing van grondstoffen wegnemen. Grondstoffen toch vormen in dit opzicht geen afzonderlijke groep met geheel eigen problemen, doch maken een deel uit van den geheelen wereldhandel en van de handelsbalansen der afzonderlijke landen. Niettemin heeft de Commissie gemeend, onder vooropstelling van de algemeene voorwaarden, welke vervuld moeten zijn om de importen, ook van

grondstoffen, voor een aantal landen te vergemakkelijken, in het bijzonder nog een aantal praktische voorstellen ter overweging te moeten geven. Zij bepalen zich tot suggesties ten behoeve van verruiming der bestaande clearingovereenkomsten, alsmede de mogelijkheid van het scheppen in verhandelbaren vorm van verplichtingen, welke in landen met een gebonden betalingsverkeer de regeeringen op zich zouden nemen t.a.v. de betaling der door die landen in den vreemde aangekochte grondstoffen. Gedacht wordt daarbij aan een door een centraal instituut (centrale bank of clearinginstituut) af te geven formeele verklaring, welke als document aan de gebruikelijke handelspapieren, behoorende bij den internationalen handelswissel, zou worden toegevoegd.

Een andere suggestie, welke aan de circulatiebanken in overweging wordt gegeven, is de verschaffing van korte credieten voor het overbruggen van seizoenschommelingen in de betalingsbalans, waartoe h.i. echter speciaal daartoe strekkende overeenkomsten tusschen de centrale banken van de betrokken landen vereischt zouden zijn. T.a.v. de mogelijkheid speciale grondstofcredieten aan landen met betalingsmoeilijkheden te verschaffen, is de Commissie zeer gereserveerd. Zij sluit de mogelijkheid daarvan niet uit, maar verklaart uitdrukkelijk:

„Mais quels que soient les moyens techniques de nature financière qui seraient envisagés, la condition essentielle à la fois de l'octroi d'un tel concours et de son efficacité repose surtout sur les efforts que feront eux-mêmes les pays intéressés en vue de rétablir la confiance.....

En se déclarant prêts à recevoir une plus grande quantité de marchandises provenant des pays débiteurs, tout en assouplissant les réglementations existantes relatives à l'emploi du produit des ventes, les pays créanciers aideront plus sûrement que par tout autre procédé à la solution des problèmes monétaires des pays débiteurs.”

In de sobere paragraaf, welke de algemeene conclusies bevat, waartoe de Commissie gekomen is, treft allereerst de zinsnede:

„Les difficultés en ce qui concerne les paiements dépassent de beaucoup en importance celles qui concernent l'offre et la Commission manquerait à son devoir si elle faisait entrevoir quelque espoir de les voir résoudre facilement.”

Zij vervolgt:

„Il n'y a pas de doute qu'il existe une inégalité dans la répartition des matières premières et que certains pays se trouvent dans des difficultés particulièrement graves pour leur approvisionnement en ces matières. Le rapport contient des suggestions concernant certaines mesures ayant pour but d'alléger les difficultés, mais la seule solution générale et permanente du problème de l'accès commercial est le rétablissement le plus large des échanges internationaux.”

Uitdrukkelijk spreekt zij uit, dat de oplossing van het hiergestelde vraagstuk van zoovele politieke, financiële en economische factoren afhankelijk is, dat het de competentie van een commissie van deskundigen verre overschrijdt. Wel is zij echter doordrongen van de noodzakelijkheid, dat haar overwegingen tot praktische resultaten zullen leiden. Daarom heeft de Commissie de Assemblée voorgesteld haar rapport in handen te stellen van de beide permanente lichamen, het Comité Financier en het Comité Economique van den Volkenbond. Deze zouden dan de gedane voorstellen nader kunnen onderzoeken en met positieve, uitgewerkte voorstellen kunnen komen zoodra de omstandigheden dit toelaten. Of, zooals enkele leden hebben gesuggereerd, een conferentie van een aantal speciaal daartoe uitgenoodigde landen het meest aangewezen lichaam zou zijn, valt te betwijfelen. Hoe het zij, de vraagstukken, aangeroerd in het rapport der Commissie, zijn van fundamenteelen aard. Zij blijven op de agenda der internationale economische samenwerking en zullen moeten worden opgelost zoodra de politieke omstandigheden dit mogelijk maken. Deze werken thans door de sfeer van onderlinge vrees en wantrouwen al te zeer verlamd om eenigen forschen stap in de naaste toekomst te kunnen verwachten. J. VAN GELDEREN.

LANDBOUWCRISSIPOLITIEK EN BEDRIJFSORGANEN.

De landbouwcrisismaatregelen, welke de Regeering gedurende de crisis heeft genomen om den Nederlandschen land- en tuinbouw voor den ondergang te bewaren, hebben een uitgesproken *tijdelijk* karakter. Zoodra de prijsverhoudingen dit mogelijk maken, zal tot inperking en liquidatie van deze maatregelen moeten worden overgegaan.

In het laatste jaar zijn in deze richting steeds belangrijke stappen gedaan. Tal van producten van den *akkerbouw* zijn op de wereldmarkt in prijs gestegen. Een groot aantal heffingen en toeslagen kon dientengevolge worden verminderd of afgeschaft. De inkomsten van het Landbouwcrisisfonds zijn dan ook aanmerkelijk verminderd. De verlaging van de heffing op de granen, van de crisisheffingen op suiker en vleesch, van den prijs van de Vita-tarwe, van de heffing op zetmeel en de afschaffing van de heffing op varkensvleesch en de heffing op visch- en diermeel betekenden voor het Landbouwcrisisfonds een vermindering van inkomsten van niet minder dan 28.500.000 gulden. Toch vertoont het Landbouwcrisisfonds geen tekort, omdat ook de toeslagen uit het fonds konden worden gereduceerd. Wanneer de prijzen der akkerbouwproducten een gunstige ontwikkeling blijven vertoonen en geen terugtreed door, een al te groote uitbreiding van het graanareaal in de wereld of door al te overvloedige oogsten, dan bestaat de mogelijkheid, dat in deze richting wordt voortgegaan. Zekerheid bestaat daaromtrent allernu de graanmarkten in de laatste weken een onzekere tendens vertoonen.

De toestand in de *veehouderij*, met name de rundveehouderij, is ongunstiger dan in den akkerbouw. De prijzen van de zuivelproducten geven nog geen reden tot voldoening. Toch is ook hier verbetering merkbaar. De boterprijs bedroeg volgens de Leeuwarder Commissienoteering in het eerste halfjaar van 1935 44 cts. per kg, in het eerste halfjaar van 1936 52 cts. per kg en in het eerste halfjaar van 1937 70 cts. per kg. Op 1 September was de noteering 80 cts. per kg. Ook als men rekening houdt met de gestegen productiekosten door de prijsstijging der voedergranen en de depreciatie, blijkt hier een gunstige tendens. Een lichtzijde is ook, dat de veehouders veel scherper selecteeren en veel rationeeler voederen dan vroeger, terwijl door het inblikken van 200.000 runderen veel minderwaardig vee is opgeruimd. Dientengevolge wordt een lagere kostprijs per liter melk mogelijk.

Al is de zuivelpositie op dit oogenblik ongetwijfeld nog onbevredigend, zoo is toch ook hier vermindering van *heffing* en vermindering van *uitkeering* toegepast. De volgende gegevens toonen dit aan:

	Gemiddelde heffing per kg boter	Uitkeering per kg melk
Eerste halfjaar 1935	102.4 cts.	2.64 cts.
„ „ 1936	95 „	2.51 „
„ „ 1937	77.5 „	2.27 „
1 September 1937	55 „	1.88 „

Voegt men het bedrag, dat de boterheffing sedert 1935 minder opbracht (globaal geschat f 16.5 miljoen per jaar) bij het verminderd bedrag aan heffing ad f 28.5 miljoen, dat boven werd genoemd, dan blijkt uit dezen hoofde in totaal reeds f 45 miljoen minder in het Landbouwcrisisfonds te vloeien. Een bewijs, dat de weg tot inperking der steunmaatregelen met beslistheid is ingeslagen.

* * *

Laten wij optimistisch mogen zijn en veronderstellen, dat voortzetting van de liquidatie der steunmaatregelen mogelijk zal zijn, dan rijst een zeer belangrijke vraag. Die belangrijke vraag is deze: „Kan de Overheid, wanneer de steunmaatregelen worden opgeheven, haar terrein van bemoeienis met den landbouw weer beperken tot het terrein van vóór de

crisis of van vóór den oorlog?" Naar mijn meening moet deze vraag ontkennend worden beantwoord. De Overheid zal een *ruimere* taak hebben, omdat de structuur van het bedrijfsleven zich in de geheele wereld nu eenmaal sterk heeft gewijzigd.

Deze gewijzigde structuur brengt een geheel nieuw arbeidsterrein voor de organisaties in het bedrijfsleven met zich mede. Ambtelijke inmenging moet daarbij, waar dit maar mogelijk is, worden vermeden. Daarom is het van zooveel belang, wanneer zich *bedrijfsorganen* ontwikkelen, die, opgebouwd op de organisaties der bedrijfsgeenooten, een groote mate van zelfstandigheid kunnen ontplooiën. De taak der Overheid kan daarbij een beperkte zijn en zich richten op drieërlei doel: 1e. het *consolideeren* van het goede, dat uit het organisatieleven is gegroeid;

2e. het *stimuleeren* tot een verdere ontwikkeling in deze richting, met vermindering van ambtelijke inmenging;

3e. het *controleeren* der bedrijfsorganen teneinde uitwassen, ten nadeele van het algemeen belang, af te snijden. Consolideeren, stimuleeren en controleeren zijn allesbehalve Nederlandsche woorden, maar zij geven m.i. zoo kort mogelijk de taak der Overheid op dit terrein weer.

Wij zullen ons vertrouwd moeten maken met de gedachte, dat dergelijke bedrijfsorganen slechts zeer geleidelijk tot ontwikkeling kunnen komen. Hun groei mag niet worden geforceerd. Intusschen staat m.i. vast, dat zij een vruchtbaar arbeidsveld zullen kunnen vinden. Ik zou dit verder willen aantoonen aan de hand van voorbeelden ontleend aan de practijk van dit oogenblik. Deze voorbeelden liggen op het terrein van de productie, op het terrein van den uitvoer en op het terrein van de handelspolitiek

* * *

Wij bewegen ons eerst op het *terrein der productie*. Vroeger werd de productie gereguleerd door het vrije prijsmechanisme van vraag en aanbod. Was het aanbod te groot, dan daalde de prijs, met als gevolg inkrimping van het aanbod. Op deze wijze herstelde het evenwicht in de productie zich automatisch. Thans evenwel functioneert dit prijsmechanisme niet meer of niet meer voldoende.

Dit is in de eerste plaats een gevolg van het feit, dat Overheid en organisaties in bijna alle landen der wereld de vrije werking van vraag en aanbod hebben beperkt. Vooral ook in den landbouw is dat geschied. Bijna alle landen hebben den invoer van buitenlandse landbouwproducten belemmerd deels om den nationalen landbouw te beschermen, deels om zich voor het geval van een oorlog meer van het buitenland onafhankelijk te maken. Exportmarkten, waarop, al naar gelang van den prijs, grootere of kleinere voorraden worden aangeboden, hebben dan ook sterk aan beteekenis ingeboet. Het verste gaat ten deze wel de pas tot stand gekomen suikerconventie, waarbij de export-quoten van ieder deelnemend land op een bepaald bedrag is gefixeerd. Hier is het verband tusschen den prijs en het aanbod op de wereldmarkt zelfs geheel verbroken.

De onvoldoende werking van het prijsmechanisme van vraag en aanbod openbaart zich in de tweede plaats in het feit, dat bij verlaging van den prijs het aanbod dikwijls niet inkrimpt maar uitbreidt. Gedurende de crisis is dat vooral in de Nederlandsche zuivel duidelijk gebleken. De landbouwers breidden bij verlaging van den prijs hun productie uit, in de hoop, dat zij door een hooger omzet den lageren prijs weer zouden goed maken. De klassieke methode om tot een juist evenwicht in vraag en aanbod te komen, faalde dus ook hier. Vermoedelijk doet bij deze ontwikkeling ook het probleem der vaste lasten zijn invloed gelden. Aangenomen mag immers worden, dat de factor der vaste lasten is gestegen o.a. door de toenemende mechanisatie in

den landbouw vooral elders, maar ook in ons land; door het relatief grootere deel, dat het loon in de productiekosten uitmaakt vergelijken bij vroeger; door de industrialisatie van het bedrijf (kassen in den tuinbouw, e.d.).

In de derde plaats dient rekening te worden gehouden met de enorme technische ontwikkeling der laatste jaren, die ongekenke productiemogelijkheden heeft geschapen. Het gevaar bestaat, dat de techniek den mensch gaat beheerschen, in plaats dat de mensch de techniek beheerscht. Ook in den landbouw dreigt deze mogelijkheid. Als voorbeeld kan worden gewezen op de pluimveehouderij. Het „broeden onder de kloek” heeft plaats gemaakt voor de broedmachine, die een enorme snelle vermeerdering van het aantal kippen heeft mogelijk gemaakt. Aangenomen mag worden, dat bij de huidige broedcapaciteit in Nederland gemakkelijk het dubbele aantal kuikens kan worden uitgebroed. Vrijlating van de capaciteit, die thans beperkt is, zou dan ook vrij zeker een volkomen débacle beteekenen in den prijs der eieren. Het vrije prijsmechanisme kan hier niet helpen. Uitzieken zou hier beteekenen doodbloeden.

Waar in deze verschillende omstandigheden telkens blijkt, dat het vrije prijsmechanisme ons in den steek laat, dient een andere reguleerende kracht werkzaam te zijn. Op dit oogenblik is een dergelijke kracht reeds aanwezig in de teeltbeperking, die door de Overheid wordt opgelegd. Intusschen is de Overheid allerminst het aangewezen orgaan om zich met kalverschetsen of biggenmerken bezig te houden. Hier ligt een taak voor de bedrijfsorganen om zoo noodig reguleerend in de productie op te treden. Daarbij zullen dan ook de bezwaren aan de huidige teeltbeperking verbonden onder het oog moeten worden gezien. Deze bezwaren bestaan vooral hierin, dat teeltbeperking een tendens tot stijging der productiekosten kan meebrengen, dat de mate van de juiste beperking *vooraf* moeilijk is te voorspellen en dat het niet gemakkelijk is een billijken grondslag voor de verdeling van de toegestane teelt onder de telers te vinden. De bedrijfsorganen zullen derhalve, los van de bestaande landbouwcrismaatregelen, hun houding ten opzichte van de vormen van productiebeperking hebben te bepalen.

* * *

Thans de taak der bedrijfsorganen op het *terrein van den uitvoer*. Voor deze organen zie ik aanvankelijk reeds drieërlei arbeidsveld.

1o. Het is van voldoende bekendheid, welk een overwegend belang de landbouw heeft bij een ruimen uitvoer. Onze taak moet derhalve zijn onze landbouwproducten voor het buitenland zoo aantrekkelijk mogelijk te maken. De Landbouwuitvoerwet heeft op dit terrein reeds baanbrekende arbeid verricht. Bij de uitvoering van dezen arbeid nu kunnen ook de bedrijfsorganen worden ingeschakeld. Zij zullen in de eerste plaats moeten werkzaam zijn ter verbetering van de *kwaliteit* van de producten die worden uitgevoerd. Dat de Nederlandsche bacon tegenwoordig in Engeland slechts weinig minder opbrengt dan de Deensche is een gevolg van het feit, dat de landbouwcrisisregeling van dat product tevens is dienstbaar gemaakt aan een verbetering der kwaliteit. Ook voor andere uitvoerproducten kunnen nog resultaten in deze richting worden bereikt. Voorts zal meer aandacht moeten worden geschonken aan de *verpakking en sorteering*. Alsdan kan men voorkomen, dat producten beschadigd overkomen, of dat producten van dezelfde soort, maar met gewichtsverschil, in eenzelfde kist worden verpakt. Van belang is ook, dat zoo noodig maatregelen voor een *regelmatige marktvoorziening* worden getroffen. Er zijn landbouwproducten, waarvan in den loop van het jaar telkens zeer onregelmatige hoeveelheden worden uitgevoerd. Door een meer regelmatige levering kan een betere prijs voor het product worden bedon-

gen, daar men op deze wijze de buitenlandsche verbruikers meer aan het Nederlandsche product bindt. Ook zal moeten worden zorg gedragen, dat de uitvoer zich bij kleine prijsverschillen niet direct naar een ander land richt, maar de beteekenis van vaste afnemers erkent.

20. Een tweede taak, welke de bedrijfsorganen op het terrein van den uitvoer kunnen vinden, betreft het voorkomen van uitvoer tegen te lage prijzen.

Het is een weinig aantrekkelijk schouwspel, wanneer de Nederlandsche exporteurs op de buitenlandse markt in een heftige concurrentie elkaars prijs afbreken en daardoor het nationale inkomen geringer doen zijn dan noodig is. De toestand wordt nog bedenkelijker, wanneer een dergelijke uitvoer tegen zeer lage prijzen van de zijde van het buitenland wordt beantwoord met maatregelen om dien uitvoer te weren. Dit gevaar dreigt thans telkens. Wij wezen er reeds op, hoe tal van landen erop uit zijn om de nationale land- en tuinbouw krachtig te beschermen om dezen bedrijfstakken behoorlijke prijzen te verzekeren. Wanneer Nederland op dergelijke markten tegen zeer lage prijzen levert, dan beschouwt het buitenland dit al gauw als dumping en neemt dienovereenkomstige maatregelen. Ter voorkoming van een en ander kunnen bedrijfsorganen een nuttigen arbeid verrichten, welke thans bij de crisis-centrales berust.

30. Ik noem nog een derde onderwerp op het terrein van den uitvoer, waarmede de bedrijfsorganen zich kunnen bezig houden.

Er is een aantal landen, wier nationale economie zich ontwikkelt in de richting van een *gecontroleerden of centralen inkoop van buitenlandsche artikelen*. Zulks hangt samen met het geheele economische systeem van vergaande bemoeienis van de Overheid met het bedrijfsleven, dat in deze landen wordt gevolgd. Men vindt een dergelijke ontwikkeling in een land als Italië, meer nog in Duitsland, maar vooral ook in Rusland. Een dergelijk systeem van gecontroleerden of centralen inkoop stelt den Nederlandschen uitvoer voor bijzondere moeilijkheden. Het centrale orgaan in het buitenland immers kan de Nederlandsche exporteurs, die met elkaar geen contact hebben, tegen elkaar uitspelen om tot een zeer lagen prijs te komen. Hier is maar één maatregel van tegenweer mogelijk nl., dat de Nederlandsche exporteurs de handen ineenslaan om zich ten aanzien van de prijzen van den uitvoer met elkander te verstaan. Om de nadeelige gevolgen van een gecontroleerden of centralen inkoop af te wenden wordt thans reeds het een en ander verricht, zoowel door de crisis-centrales als met medewerking van de Overheid, door de belanghebbenden zelf, gelijk bij den uitvoer van haring naar Rusland door de Nederlandsche haringrederij. Een organisatie in den vorm van een bedrijfsorgaan zal hier nuttig werk kunnen verrichten.

* * *

Tenslotte de medewerking die de bedrijfsorganen kunnen verlenen op het terrein der handelspolitiek.

Wanneer er één bedrijf in Nederland is dat belang heeft bij een verruiming van het internationale ruilverkeer, dan is het zeker wel de land- en tuinbouw. Al het mogelijke moet worden gedaan om dit internationale ruilverkeer te bevorderen. Helaas is er nog weinig reden om op dit punt optimistisch te zijn. Inzake afbraak van handelsbelemmeringen wordt nog meer met het woord gesproken dan met de daad gedaan.

Ongetwijfeld biedt de Oslo-conferentie als uiting van een andere mentaliteit hier een lichtend perspectief. Maar overigens heeft de Nederlandsche land- en tuinbouw in het laatste halfjaar nog verschillende nieuwe belemmeringen ten aanzien van zijn export gevonden. Deze belemmeringen zijn deels slechts van ondergeschikte beteekenis, maar zij teekenen de atmosfeer in het buitenland. De invoer van geconden-

seerde melk werd door Cuba gecontingenteerd op 100 pCt. van den invoer van 1935. Door afloop van het Zweedsch-Spaansche handelsverdrag werd in Zweden het autonome invoerrecht op druiven van 35 kronen per 100 kg voor Nederland effectief. België belaste de melkpoeder voor de chocolade-industrie zwaarder. Groot-Brittannië vervroegde het invoerrecht op tomaten van 1 Juni tot 15 Mei. De Iersche Vrijstaat ging van 1 September tot 24 October een extra recht op druiven heffen. Finland bracht het invoerrecht op uien op een hooger niveau. Venezuela verhoogde het invoerrecht op pootaardappelen. In Frankrijk heeft de regeering de „taxe sur les licences” weer verhoogd en hersteld op het vroegere bedrag. Van afschaffing van handelsbelemmeringen ziet men in het buitenland nog weinig, o.a. omdat men vreest voor ineenstorting der onder een systeem van bescherming opgekweekte bedrijven en omdat de schatkist de inkomsten uit invoerrechten voortspruitende niet kan missen. Zoolang de situatie zóó is, zal Nederland een welgevuld handelspolitiek arsenaal niet kunnen missen, maar dat moeten instandhouden en benutten om op deze wijze handelspolitiek voordeel van het buitenland te kunnen verkrijgen. Het is van belang, dat daarbij contact met het bedrijfsleven wordt onderhouden. Dit contact, hetwelk kan leiden tot het verkrijgen van waardevolle inlichtingen kan de Overheid via een bedrijfsorgaan leggen.

* * *

Wanneer ik het bovenstaande nog eens samenvat, dan blijkt, dat de landbouwerisismaatregelen, zoodra dat mogelijk is, moeten worden geliquideerd. Het bedrijfsleven in den land- en tuinbouw zal daarmede nog niet weer het aspect kunnen krijgen van vroeger. Daarvoor is de structuur van het bedrijfsleven te veel veranderd. De gang der economische ontwikkeling voert ons naar bedrijfsorganen. Voor deze organen, die slechts geleidelijk uit de organisaties van het bedrijfsleven kunnen opgroeien, is, onder toezicht der Overheid, een nuttige taak weggelegd.

Mr. Dr. A. A. VAN RHIJN.

ENKELE CONJUNCTUUR- EN BEURSASPECTEN.

Volgens de z.g. mechanische conjunctuurtheorie is er aan het eind van dit jaar een omslag te verwachten; de jongste reacties op de beurzen, die nog altijd een zeer gevoelige barometer zijn, schijnen hierop vooruit te loopen, en zoo is er reden voor de vraag; staat de wereld inderdaad weer voor een nieuwe depressie?

In het begin van dit jaar leken de vooruitzichten voor het aanhouden van de opwaartsche conjunctuur gunstiger dan ooit. De val van het goudblok scheen een bron van onrust weggenomen te hebben, het herstel der conjunctuur in verschillende industrielanden was in den loop van 1936 uitgemond in een zichtbaarder wordende verbetering van de wereldconjunctuur, de wereldhandel nam sterker toe, mede onder invloed van het zich iets verminderende protectionisme. De verbetering, eenmaal van kracht zijnde, toonde aan, welke achterstand er op het gebied van de investeringen nog viel in te halen. Tenslotte kwam het groote bewapeningsplan van Engeland de gunstige perspectieven nog versterken, hetgeen zich in een sterke prijsstijging uitte. Vooral onder invloed van de aanhoudend stijgende goudproductie was de wereld volgens velen bezig zich in een toemeloze inflatie te storten met alle rampen, die men hiervan vreesde.

* * *

Opeens zijn deze geluiden verstomd. De angst voor een „boom” heeft plotseling plaats gemaakt voor de angst voor een naderende depressie.

Is er nu daartoe reden?

Hoe gaarne men nu op deze vraag een antwoord

wil geven of hebben, dit eene lijkt ons duidelijk; het is momenteel uiterst moeilijk een prognose te maken, ook al zou men den huidige economischen toestand nog zoo juist diagnostiseeren. Immers de achter ons liggende periode is er niet een van rustige ontwikkeling geweest. Het herstel in de wereld heeft op een enkele uitzondering na niet plaats gevonden onder stabiele of normale omstandigheden, nationaal zoomin als internationaal. Wij denken daarbij zoowel aan de talrijke interventies van overheidswege, als aan de politieke ontwikkeling. Beide verschijnselen hebben grooten invloed (gehad) op de kapitaalverstrekking van particuliere zijde.

Het lijkt ons dan ook gevaarlijk bijv. op grond van de ontwikkeling van de emissiemarkten een naderende depressie te voorspellen. In tegenstelling tot de periode vóór de beurscrisis van 1929, is er geen sprake van overspeculatie en de daaruit voortvloeiende overinvesteering. Zeer markant is in de laatste jaren de jacht naar zekerheid, zoowel van de zijde van de beleggers als van die van de banken. Gevaar voor bankmoeilijkheden als gevolg van een te ver gaande financiering van het bedrijfsleven bestaat er niet; integendeel, overliquiditeit (in den ruimsten zin des woords) is troef. Ook bij de beleggers heerscht deze mentaliteit. Iedere categorie is aan een zekere vrees blootgesteld. De groep die in vaste rentedragende fondsen belegt is blootgesteld (geweest) aan gevaren van depreciatie en rentedaling, het „speculatieve kapitaal” aan een rigoureuze aanpassingspolitiek, aan staatsinterventie (o.a. belastingen), aan een tevergaande en te snel doorgevoerde loon- en sociale politiek, enz.

Deze drang naar liquiditeit gaat gepaard met een geringe vraag naar kapitaal van de zijde van de ondernemers. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen, zooals de groote beteekenis van de interne financiering en de nog vaak bestaande overcapaciteit. Een belangrijke factor is ook de geringe bereidheid van de ondernemers om nieuwe wegen te bewandelen. De oorzaken van dit verschijnsel mogen hier onbesproken blijven, maar het staat vast, dat hierdoor het herstelproces niet dien stimulans heeft gekregen, welken het vroeger meestal kreeg.

De geschiedenis van de laatste jaren geeft talloze voorbeelden, die de onzekerheid in het economisch leven vergrooten. Deze geheele ontwikkeling wordt overkoepeld door de angst voor groote internationale verwickelingen. De jacht naar zekerheid komt eenerzijds tot uiting in de drang naar liquiditeit, anderzijds in de onrust van het vagabondeerende kapitaal, dat van de eene valuta in de andere springt.

Tengevolge van de in den laatsten tijd toenemende vrees voor oorlog is het te begrijpen dat de oorlogsvoorbereiding zich niet alleen tot het militaire gebied beperkt. Evenals de industriële oorlogsvoorbereiding overal krachtig ter hand wordt genomen, zoo zal ook de belegger zich „wapenen” in den vorm van beschikking over liquide middelen. In verband hiermede zij nog op een andere factor gewezen, die dit verschijnsel kan versterken.

Na den oorlog is een tendens tot concentratie van beleggend kapitaal waar te nemen. Men denke slechts aan den groei van levensverzekering- en beleggingsmaatschappijen en aan de vorming van controlemaatschappijen in de industrie. Het zijn vooral de eerstgenoemde instellingen, die op de effectenbeurs opereeren en door middel van wetenschappelijke onderzoekingen eerder de mogelijkheden benutten dan een particulieren belegger in het algemeen doet. Wij weten niet, of deze tendens grooten invloed heeft, maar indien dit zoo is, dan zou zij een toech te verwachten ontwikkeling op de beurs kunnen versnellen.

In dat geval zou de beurs meer dan vroeger onder invloed van de prognose komen te staan. Dat de beurs op het oogenblik met dergelijke prognoses van al of niet wetenschappelijken aard rekening houdt,

blijkt uit de groote belangstelling voor de „Dow Jones theorie” in de Vereenigde Staten.

De prognoses zijn echter niet alleen op min of meer mechanische middelen gebaseerd, ook op het eigenlijke gebied van de conjunctuuranalyses verdiepen de economen zich hoe langer hoe meer op schattingen omtrént de toekomstige ontwikkeling van het economisch leven. Zoo houdt men zich in Engeland reeds geruimen tijd bezig met de vraag, wanneer de omslag zal intreden. Een recente voorspelling van *The Economist*¹⁾ over Engeland luidt bijv.: „The conclusion is, then, one of cautious confidence that, even in the worst eventuality, there is no new economic blizzard in the offing. But the outlook is unsettled, and it would be the course of wisdom to make preparation now before the clouds darken”, terwijl hetzelfde blad in het jongste nummer over de Vereenigde Staten opmerkt: „Available evidence, in short, would appear to suggest that the next six months may well be a confused period, and that the early months of 1938 will be the decisive testing-time for the market.”

* * *

Van den kant van de bedrijvigheid beschouwd, is het conjunctuurbeeld zeer gevarieerd. Engeland en Zweden verkeeren bijv. in een voortgezet stadium van de hoogconjunctuur. In Engeland schijnt de bouwbedrijvigheid haar hoogtepunt overschreden te hebben. Daar staat tegenover, dat de bewapening een zeer belangrijke stimulans vormt, terwijl ook de buitenlandse handel zich gunstig ontwikkelt.

Het economisch leven in de Ver. Staten vertoont een aarzeling, maar ook daar zijn nog groote conjunctuurreserves (o.a. het bouwbedrijf) aanwezig. Bovendien moet niet uit het oog worden verloren, dat de conjunctuurontwikkeling in de Vereenigde Staten sedert 1933 zeer onrustig is geweest en een markante tegenstelling vormt met de zeer stabiele ontwikkeling in Engeland. Een terugslag in de Vereenigde Staten behoeft daarom nog niet van blijvenden duur te zijn. Het is zeer goed mogelijk, dat in de Vereenigde Staten een „recession” intreedt. De beschikbare gegevens wijzen in elk geval op een vertraging. Dit beteekent echter niet een groote depressie, zooals in de achter ons liggende jaren. Dat verschil moet goed in het oog worden gehouden.

Frankrijk biedt nog groote onzekerheid en vormt nog steeds geen stimulans voor de wereldconjunctuur.

Denkt men echter aan de zich nog steeds uitbreidende bewapening, aan den gunstigen toestand in de overzeesche landen, aan de uitbreiding van den wereldhandel²⁾, dan schijnt de bedrijvigheid zich op een hoog punt te handhaven en de vrees voor den omslag niet zoo groot. Er zij hier onmiddellijk aan toegevoegd, dat de gunstige toestand in de overzeesche landen voor een belangrijk deel toe te schrijven is aan de groote vraag naar grondstoffen uit de industrielanden. Deze factor is niet primair, maar secundair. Het is echter opmerkelijk, dat de conjunctuur in de wereld zich ook in het tweede kwartaal van dit jaar heeft kunnen voortzetten, ondanks de ongunstige verschijnselen, die zich ook toen reeds openbaarden. Men moet echter niet vergeten, dat de bestaande gunstige conjunctuurindices betrekking hebben op het verleden en niet op de toekomst.

Een belangrijke koersdaling op de beurs kan echter tot nieuwe complicaties aanleiding geven en ook het economisch leven in zijn geheel ongunstig beïnvloeden. Langs dezen weg kan ook de jacht naar liquiditeit de opgaande conjunctuur verstoren. De

¹⁾ In het artikel „Will prosperity last?” in het nummer van 28 Augustus jl.

²⁾ Volgens berekeningen van het Institut für Konjunkturforschung te Berlijn is het tempo van den wereldhandel in het tweede kwartaal vertraagd, volgens den Volkenbond juist versneld.

synchronisatie der markten doet hier haar werking gevoelen. Een algemeen gebrek aan vertrouwen, ook al is het niet gemotiveerd, kan tot ernstige gevolgen leiden¹⁾. Hieruit blijkt opnieuw hoe moeilijk onder deze omstandigheden een prognose is.

Gunstig voor de opgaande conjunctuur schijnt de credietpolitieke situatie. Immers, de goudproductie neemt nog steeds toe, de politiek van goedkoop geld wordt nog voortgezet en de begrootingspolitiek van de meeste landen is expansief. Bovendien is er door de geruchten over de verlaging van den goudprijs zeer veel goud ontpot. De potentieele credietbasis is vooral in de Angelsaksische landen zeer groot, terwijl in andere landen deze basis, ondanks het ontbreken van voldoende goudvoorraaden, wordt verruimd.

Weliswaar is het effect van credietpolitieke maatregelen tot op zekere hoogte afhankelijk van de omstandigheden waaronder zij worden genomen en van het doel dat daarmee wordt nagestreefd, naar aard zijn deze toch gericht op expansie en daartoe bieden de conjunctuurreserves (dit geldt vooral voor de Vereenigde Staten) ruimschoots gelegenheid.

Het is begrijpelijk dat de angst voor een nieuwe crisis op zichzelf reeds een ongunstig effect kan sorteren. Daartoe kan een al te mechanische opvatting van de conjunctuurontwikkeling medewerken. Vooral nu het ingrijpen van de Overheid zoo belangrijk is geworden, is het volgen van bepaalde schema's een gevaar. Heeft bijv. het door Cassel gevonden feit, dat de rente gaat stijgen, indien de ruwijzerproductie haar oude record slaat, nog beteekenis in een wereld, waar de rentestand door de Overheid wordt gemanipuleerd? Wij willen niet beweren, dat dergelijke feiten geheel hun waarde verliezen. Het is ook zeer goed mogelijk, dat zij door toevallige omstandigheden juist blijken te zijn. Men vergeet in dit verband echter niet, dat in 1930 en 1931 het einde van de crisis herhaaldelijk is voorspeld.

Het is zeker van belang pogingen in het werk te stellen om den huidige stand van de conjunctuur nauwkeurig te bepalen. Oogenschijnlijk lijkt een omslag in enkele landen nabij en de vrees, gepaard gaande met andere factoren, (o.a. de stijgende kosten) en de jongste gebeurtenissen op internationaal politiek gebied zijn voldoende om het pessimisme aan te moedigen. De toestand verschilt echter in vele opzichten van die vóór 1929, maar dit kan geen bewijs vormen voor het al of niet op komst zijn van den crisis. Elke conjunctuurcyclus heeft haar eigen beweging en ook daarom moet aan al te mechanische berekeningen niet een al te groote waarde worden gehecht. Indien echter de internationaal politieke factoren zouden gaan overheerschen, kan de gunstige conjunctuur alleen hierdoor reeds afgebroken of gered worden. Deze factoren dienen dan nauwkeurig gescheiden te worden van de conjuncturele elementen.

De huidige situatie brengt echter, ook al zou achteraf blijken dat hier slechts tijdelijke reacties hebben plaats gevonden, gevaren met zich mede, n.l. die van overhaaste maatregelen. Dit gevaar bestaat hierin, dat men bij elken terugslag onmiddellijk gaat ingrijpen; reeds in de Vereenigde Staten staan de autoriteiten op de bres om de conjunctuur te verdedigen, terwijl het in het geheel niet zeker is of de neergaande phase van de conjunctuur al is bereikt. Zoo kan weer het gevaar dreigen, dat deze maatregelen in de verkeerde richting drijven, vooral omdat de werking van de middelen om de conjunctuur te beheerschen, zoowel wat hun aard als hun effect betreft, nog onvoldoende bekend zijn. v. d. V.

¹⁾ Men leze hiervoor het hoofdstuk over de beurzen in het werk van Dr. W. L. Valk — „Conjunctuurdiagnose”. Publicatie No. 14 van het Nederlandsch Economisch Instituut.

DE MILLIOENENNOTA.

De bij de Tweede Kamer ingediende „Nota, betreffende den toestand van 's Rijks financiën”, behelst de volgende opmerkingen en beschouwingen betreffende den toestand van 's Rijks financiën in verband met de ramingen voor het dienstjaar 1938.

DIENSTJAAR 1933.

De definitieve cijfers, opgenomen in de Rijksrekening voor het dienstjaar 1934, zijn als volgt:

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven	f 637.103.095,68
Middelen	„ 603.865.672,58 ⁵
Nadeelig saldo....	f 33.237.423,09 ⁵

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven	f 1.021.070.207,27 ⁵
Middelen	„ 94.972.557,91 ⁵
Nadeelig saldo....	f 926.097.649,36

DIENSTJAAR 1935.

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven	f 687.279.579,08 ¹⁾
Middelen	„ 614.371.997,07 ²⁾
Nadeelig saldo....	f 72.907.582,00 ⁵

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven	f 124.860.867,97 ⁵
Middelen	„ 55.468.209,99
Nadeelig saldo....	f 69.392.657,98 ⁵

In de vorige Nota werden de *gewone* uitgaven op f 675.879.792,87, de *gewone* middelen op f 605.989.928,49 geraamd. Indien de correctie, bedoeld in noot 1 en 2 op pag. 3 dier Nota, voor zooveel deze de ontvangsten en uitgaven, voortvloeiende uit de extra-heffingen der Crisis-Uitvoerwet 1931 (Staatsblad No. 553), betreft, niet was toegepast, zouden deze cijfers respectievelijk f 688.320.397,97 en f 614.082.352,95 hebben bedragen.

De uitgaven blijken derhalve thans f 1.040.818,89 lager, de ontvangsten f 289.644,12⁵ hooger te zijn.

Het nadeelig saldo op den *Kapitaaldienst* werd in de vorige Nota gesteld op f 80.642.901,29. Thans blijkt dit te zijn f 69.392.657,98⁵, derhalve f 11.250.243,30⁵ lager en wel tengevolge van lagere uitgaven tot een bedrag van f 10.010.035,86⁵ en hogere middelen ad f 1.240.207,44. Wat de uitgaven betreft is dit in hoofdzaak het gevolg van een lager benodigd bedrag wegens voorschot aan het Werkloosheidssubsidiefonds ter verstrekking van renteloze voorschotten aan gemeenten en wegens verstrekking van kapitaal aan het Zuiderzeefonds.

DIENSTJAAR 1936.

De voorloopige gegevens leveren de volgende uitkomsten op.

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven	f 654.784.650,22
Middelen	„ 618.081.728,—
Nadeelig saldo....	f 36.702.922,22

Titel B. Kapitaaldienst.

Uitgaven	f 120.202.783,83 ⁵
Middelen	„ 87.725.287,—
Nadeelig saldo....	f 32.477.496,83 ⁵

Blijkens de aanvankelijk toegestane begrotingen werd aan gewone uitgaven geraamd f 707.272.684 en aan gewone middelen f 598.818.638. Aanvankelijk werd dus een nadeelig saldo verwacht van f 108.454.046.

MIDDELEN GEWONEN DIENST 1936.

De aanvankelijke raming der middelen werd vastgesteld op f 598.818.638,—

¹⁾ Inbegrepen f 12.538.135,20 wegens uitgaven, welke gedekt worden door de extra-heffingen ingevolge artikel 3 der „Crisisuitvoerwet 1931”, Staatsblad No. 553.

²⁾ Inbegrepen f 8.189.954,56 wegens extra-heffingen ingevolge artikel 3 der „Crisisuitvoerwet 1931”, Staatsblad No. 553.

Gelijk op pag. 10 en 11 van de Millioenennota voor 1937 werd medegedeeld, zijn tot dekking van het tekort over 1936, voor zooveel de ontvangsten betreft, effectief geworden:

a. hogere middelen, verband houdende met maatregelen, aangekondigd bij de toelichting der wet tot verlaging der openbare uitgaven .. f	4.155.535,—
b. alsvoren, wegens heffing voor één jaar van enkele opcenten ¹⁾ „	12.200.000,—
zoodat het totaal daardoor nader wordt gesteld op .. „	615.174.173,—
Volgens de voorloopige cijfers hebben de middelen opgebracht .. „	618.081.728,—
Derhalve meer f	2.907.555,—

¹⁾ 1o. 20 opcenten op de rechten van successie, van overgang en van schenking f 6.800.000,—. 2o. 20 opcenten op de evenredige zegelrechten f 1.600.000,—. 3o. 20 opcenten op de rechten en boeten van registratie f 2.000.000,—. 4o. 20 opcenten op de dividend- en tantiëmebelasting f 1.800.000,—.

* * *

Evenals in de Nota van het vorig jaar moge thans volgen een opgaaft van het rekeningssaldo volgens de laatste Afboekingswet en van de daaropvolgende jaarsaldi.

Dienstjaar.	Voor- of na-deelige saldi van den gewonen dienst Titel A	Voor- of na-deelige saldi v. d. kapitaal-dienst Titel B	Opbrengst van geldleeningen
1929	+ 58.207.904,82	— 141.853.777,06 *)	—
1930	+ 27.942.986,41 ⁵	— 158.773.136,57	42.000.000,—
1931	— 45.599.667,—	— 43.556.316,54	—
1932	— 45.599.667,—	— 131.288.888,22 ⁵	40.093.351,50
1933	— 76.048.553,12	— 333.553.937,20 ⁵ 1)	505.864.650,31
1934	— 55.871.028,28	— 394.088.358,46 ⁵ 1)	498.873.000,—
1935	— 33.237.423,09 ⁵	— 926.097.649,36 ¹⁾	905.461.774,50
1936	— 72.907.582,00 ⁵	— 69.392.657,98 ⁵	44.807.823,50
1936	— 36.702.922,22	— 32.477.496,83 ⁵	198.710.000,—

*) Nadeelig saldo volgens de laatste afboekingswet (wet van 14 December 1933 (Staatsblad No. 692)).

¹⁾ Bij de in kolom 3 opgenomen madeelige saldi van den kapitaaldienst dient in aanmerking te worden genomen, dat ten laste van dien dienst in de jaren 1932, 1933 en 1934 voor versterkte aflossing wegens conversie van Staatsschuld is uitgegeven respectievelijk f 299.472.000, f 184.327.000 en f 897.403.500, terwijl in 1933 f 115.000.000 als geldleening aan Indië werd verstrekt.

De begrooting van het loopende dienstjaar 1937 is, wat den gewonen dienst betreft, *vastgesteld* als volgt:

uitgaven	f 664.109.083
inkomsten	„ 610.059.022
Nadeelig saldo f	54.050.061

DIENSTJAAR 1937.

Teneinde een juist inzicht te verkrijgen in de samenstelling van het tekort op de begrooting voor 1938 en van de wijze, waarop dit uit het tekort op de begrooting voor 1937 kan worden afgeleid, wordt dit laatste hier nader in beschouwing genomen, alsmede een exposé gegeven van het plan tot dekking van dit tekort, een en ander op de basis van de cijfers der bij de wet vastgestelde begrooting.

In genoemd tekort van f 54.050.061 is begrepen een uitgaaf wegens distributie van levensmiddelen aan gesteunde werklozen ad f 9.000.000, welke bij nota van wijziging aan de begrooting werd toegevoegd. Aangezien tegenover deze uitgaaf een ontvangst tot gelijk bedrag staat en deze ontvangst in het genoemde totaalbedrag der Middelen niet is begrepen, kan het tekort, waarin moest worden voorzien, verlaagd worden met f 9.000.000.

Het tekort was derhalve

f 45.050.061
Van het plan tot dekking van dit tekort heeft in 1937 effect gehad de maatregel tot heffing van enkele belastingen, welke reeds eerder voor beperkten duur

waren ingevoerd¹⁾

f 11.800.000	
Nader berekend tekort 1937	f 33.250.061 ²⁾

Bij de opstelling van het plan tot dekking van dit tekort is voorts in aanmerking genomen dat nog verlagingen op de uitgaven (z.g. perspectiefbesparingen) te verwachten waren tot een bedrag van f 27.800.000.

Indien deze besparingen voor den dienst 1937 reeds volledig effect hadden gehad, zou het hierboven berekend tekort ad f 33.250.061 f 27.800.000 lager zijn geweest en derhalve f 5.450.061 hebben bedragen. Het lag in het voornemen in dit nog resterende tekort voornamelijk te voorzien door vermindering van uitgaven, te verwachten van de herberekening der pensioenen van burgerlijke en militaire ambtenaren, overeenkomstig het ontwerp van wet, dat bij de Staten-Generaal was ingediend, alsmede door verhooging van inkomsten als gevolg van een eveneens bij de Staten-Generaal aanhangig gemaakt wetsontwerp, strekkende tot tijdelijke verhooging van sommige Nederlandsche invoerrechten (Gedrukte Stukken Zitting 1930—1937, 70, No. 4)³⁾.

DIENSTJAAR 1938.

De bijlagen A en B dezer nota bevatten een overzicht van de voor het jaar 1938 geraamde bedragen wegens uitgaven en middelen, in vergelijking met de bedragen, welke aanvankelijk voor 1937 zijn toegestaan en geraamd.

De balans der ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1938 vermeldt de volgende totalen:

Titel A. Gewone dienst.

Uitgaven	f 703.195.931
Middelen	„ 689.950.275
Nadeelig saldo	f 13.245.656

Dit tekort kan op de volgende wijze worden afgeleid uit het tekort 1937.

I. Nader berekend tekort 1937	f 33.250.061
II. Hogere raming der uitgaven 1938, in vergelijking met 1937 .. „	39.086.848
	f 72.336.909

III. Hogere raming der middelen 1938, in vergelijking met 1937 .. „	59.091.253
Geraamd tekort 1938.	f 13.245.656

¹⁾ Deze maatregel had betrekking op de volgende belastingen:

a. 20 opcenten op de rechten van successie, van overgang en van schenking f 6.800.000. b. 20 opcenten op de evenredige zegelrechten f 1.400.000. c. 20 opcenten op de rechten en boeten van registratie f 1.800.000. d. 20 opcenten op de dividend- en tantiëmebelasting f 1.800.000.

²⁾ Hierbij is uiteraard geen rekening gehouden met het accres, dat de opbrengst der middelen in de eerste acht maanden van het loopende dienstjaar heeft vertoond, aangezien het er in dit betoog slechts om gaat de begrooting van het jaar 1938 vergelijkbaar te maken met die van 1937.

³⁾ In het dekkingsplan, hetwelk in de Nota, betreffende den toestand van 's Rijks financiën, behoorende bij de ontwerpen van wet tot vaststelling der Rijksbegrooting voor het dienstjaar 1937, is ontvouwd, was nog opgenomen een complex van maatregelen ter verhooging van de Middelen ten behoeve van de voorziening in een restant-tekort van ongeveer f 3,5 miljoen, dat nog ongedekt zou blijven na invoering van de beide hier genoemde maatregelen. Dit tekort werd evenwel als gevolg van wijzigingen in de ontwerp-begrooting, tijdens het overleg met de Staten-Generaal aangebracht, reeds beperkt tot pl.m. f 900.000. Voor een deel hebben de tot dit complex behoorende maatregelen voor 1937 effect gehad; dit effect is echter niet in een bedrag uit te drukken.

Daar de verhooging der middelen uit dezen hoofde niet belangrijk is, is zij onder de verhooging der totale middelenopbrengst, elders in deze Nota behandeld, opgenomen en kan hier worden aangenomen, dat het op de begrooting van 1937 aanwezige tekort, na aftrek van het bedrag der z.g. perspectiefbesparingen, mede hierboven aangeduid, ongeveer zou zijn gedekt, indien de wetsontwerpen betreffende de verlaging der pensioenen en betreffende de invoerrechten zoo tijdig zouden zijn tot stand gekomen, dat zij voor den dienst 1937 effect hadden gehad.

Dit bedrag stemt overeen met het tekort, opgenomen in de balans, vermeld in Bijlage A.

Aanstands moge er op worden gewezen, dat dit resultaat is bereikt door handhaving van de verschillende maatregelen, op een enkele uitzondering na, welke hieronder nog wordt toegelicht, die in den loop der laatste jaren zijn genomen ter vermindering van het tekort op de begroting, doch waarmee geen reële verbetering van den financiëleen toestand is verkregen. Deze maatregelen vonden uitsluitend in den exceptioneelen financiëleen toestand hun oorzaak. Het is zeer te betreuren, dat zij niettemin bij de opstelling van de Rijksbegroting voor het tweede jaar van het economisch herstel vrijwel integraal moeten gehandhaafd blijven. Voor het juiste inzicht in den werkelijke toestand van het Rijksbudget is kennis van de financiëlee beteekenis dezer maatregelen dan ook onontbeerlijk. In het hier volgende overzicht zijn deze maatregelen beknopt weergegeven met vermelding van de bedragen, waarmede, indien zij werden ingetrokken, het tekort op den gewonen dienst der begroting zou worden vergroot.

1. stopzetting van de uitkeering der annuïteit aan het Spoorwegpensioenfonds	f 9.000.000
2. ontlasting van den gewonen dienst van het Werkloosheidssubsidiefonds, door voorschotten ten laste van den kapitaaldienst te verstrekken	„ 8.555.000 ¹⁾
3. overbrenging van uitgaven van den gewonen dienst van het Verkeersfonds naar den kapitaaldienst	„ 8.000.000
4. idem van uitgaven gewonen dienst v. h. Dep. van Sociale Zaken naar den kapitaaldienst (kosten van werkverschaffing)	„ 1.825.000
5. overbrenging naar de ontvangsten van den gewonen dienst van de rente der beleggingen van het Ned. Muntfonds	„ 2.880.000
6. gedeeltelijk achterwege laten van de stortingen in de sociale verzekeringsfondsen	„ 31.000.000
7. stopzetting van de bijzondere reserveering bij de Staatsbedrijven	„ 7.720.000
8. stopzetting van de reservevorming ten aanzien van woningbouwvoorschotten	„ 2.500.000
	f 71.475.000

Omvang van het werkelijk tekort.

Bij de beoordeeling van deze zwakke plekken in de begroting dient evenwel te worden onderscheiden tusschen die posten, waarvoor de opnemings in den gewonen dienst volstrekt onvermijdelijk is te achten en zulke, waarvan de onbetwistbaarheid niet zoo zeker is.

Tot de eerste groep behooren de stopzetting van de uitkeering der annuïteit aan het Spoorwegpensioenfonds; de ontlasting van den gewonen dienst van het Werkloosheidssubsidiefonds, door voorschotten ten laste van den kapitaaldienst te verstrekken en het gedeeltelijk achterwege laten van de stortingen in de sociale verzekeringsfondsen, tezamen een bedrag vormend van f 48.550.000. Omtrent de overige, hiervóór genoemde posten, tezamen groot

¹⁾ Daar de inkomsten van het Fonds voor een deel bestaan uit middelen, van de gemeenten verkregen en voor een ander deel uit een bijdrage van het Rijk, zou het voor de hand liggen, dat Rijk en gemeenten ook tezamen eventuele tekorten dekken. Zoolang noch het Rijk, noch de gemeenten hiertoe in staat zijn, is een beantwoording van de vraag, welk deel door een ieder zou moeten worden betaald, niet wel mogelijk. Daar het aandeel van elk van beide dus niet vaststaat, is in deze opgave het geheele tekort, dat zou ontstaan bij herstel van de onvolkomenheid als last voor het Rijk vermeld. Hierbij is er dus nog rekening mede te houden, dat ook de gemeenten, indien zij daartoe in staat zijn, in dit tekort een aandeel zouden hebben te betalen.

f 22.925.000, zal de Regeering nauwkeurig doen na-gaan, in hoeverre ook van deze de onbetwistbaarheid van opnemings in den gewonen dienst moet worden aangenomen.

Voorshands meent de Regeering, totdat het onderzoek is afgelopen, echter te moeten vasthouden aan het bedrag van f 71.475.000. Het werkelijk tekort is dus te stellen op f 84.720.656.

In de eerste plaats doet dit zeer ongunstige begrotingsbeeld nog eens duidelijk de noodzakelijkheid zien van de maatregelen, welke het vorige Kabinet voor de verbetering van den budgetairen toestand heeft moeten treffen. Dat desondanks op dit oogenblik de positie niet gunstiger is, moet toegeschreven worden aan de gestaag voortgeschreden verslechtering gedurende de laatste jaren, veroorzaakt door de afnemende welvaart, welke bij voortdurende belette, dat het gunstig effect van de pogingen ter verbetering van de financiëlee positie zich in de eindcijfers der begroting demonstreerde.

Het zal waarlijk geen betoog behoeven, dat het noodzakelijk is met allen ernst te streven naar een reëel sluitend budget. Alleen op dien grondslag kan op den duur de Staatstaak naar behooren worden vervuld. Op de factoren, welke voorshands een belemmering vormen voor een reële verbetering van de budgetaire situatie zal hieronder nog nader worden teruggekomen.

Uit de mededeelingen, welke hier omtrent de middelen voor het begrotingsjaar volgen, kan blijken, dat de achteruitgang, waarop werd gedoeld, thans tot stilstand is gekomen en dat tengevolge van de ingetreden conjunctuurverbetering — de ondergeteekende constateert zulks met voldoening — thans van vooruitgang, hoofdzakelijk als gevolg van het ruimer vloeien der middelen, mag worden gesproken. Uit hetgeen hieronder voorts met betrekking tot de uitgaven nog zal worden opgemerkt, zal evenwel tevens blijken, dat tengevolge van verschillende omstandigheden, waarvan wegens haar beslissenden invloed op het begrotingsbeeld afzonderlijk moeten worden genoemd de prijsstijging der materialen, de hogere uitgaven voor de defensie en het natuurlijk accres, in de richting van de budgetsaneering nog weinig kon worden verricht.

MIDDELEN.

In het hier volgend overzicht wordt van de raming der verschillende middelen voor 1938 in vergelijking met de raming voor 1937 een overzicht gegeven.

De middelenraming 1937 is geworden:	
Middelen volgens de ingediende begroting	f 610.059.022
Middelen volgens het dekkingsplan 1937 ¹⁾	„ 11.800.000
	f 621.859.022

Bij nota van wijziging is aan de begroting een uitgaaf toegevoegd wegens distributie van levensmiddelen aan gesteunde werklozen ad ²⁾	„ 9.000.000
	f 630.859.022

De gewone middelen voor 1938, zooals deze zijn verwerkt in den ramingsstaat wijzen een totaal aan van „ 689.950.275
 Alzoo f 59.091.253
 meer dan in het jaar 1937.

¹⁾ a. 20 procenten op de rechten van successie, van overgang en van schenking f 6.800.000. b. 20 procenten op de evenredige zegelrechten f 1.400.000. c. 20 procenten op de rechten en boeten van registratie f 1.800.000. d. 20 procenten op de dividend- en tantiëmebelasting f 1.800.000.

²⁾ Aangezien tegenover deze uitgaaf een ontvangst tot gelijk bedrag staat en deze ontvangst in het genoemde middelentotaal niet is begrepen, behoort dit bedrag hier alsnog voor een juiste vergelijking bij de geraamde middelen voor 1937 te worden geteld.

Bijlage A

ALGEMEENE VERZAMELSTAAT DER RIJKBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1938.

TITEL A. GEWONE DIENST.

OMSCHRIJVING.	Geraamd voor 1938.	Toegestane uitgaven en geraamde Middelen voor 1937. ¹⁾	Verschil tusschen de raming voor 1938 en de bedragen toegestaan (geraamd) voor 1937.		Vermeedelijk be- loop der uitgaven en vermoedelijke opbrengst der Middel. voor 1936. ²⁾
			Meer.	Minder.	
UITGAVEN.					
Totalen der titels A van de hoofdstukken der begroting van uitgaven.					
Hfdst. I. Huis der Koningin	f 1.760.000,—	f 1.550.000,—	f 210.000,—		f 1.369.958,55
„ II. Hooge Colleges van Staat en Kabinet d. Koningin	„ 1.940.195,—	„ 1.892.134,—	„ 48.061,—		„ 1.748.683,12
„ IIIA. Algemeene Zaken	„ 83.544,—	„ 34.792,—	„ 48.752,—		„ 31.215,72
„ III. Buitenlandsche Zaken	„ 3.710.573,—	„ 3.582.322,—	„ 128.251,—		„ 3.221.064,52
„ IV. Justitie	„ 26.360.786,—	„ 25.828.842,—	„ 531.944,—		„ 24.837.180,42
„ V. Binnenlandsche Zaken	„ 33.529.194,—	„ 30.101.704,—	„ 3.427.490,—		„ 30.150.301,—
„ VI. Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	„ 142.252.533,—	„ 142.264.486,—		f 11.953,—	„ 142.932.941,—
„ VIIA. Nationale Schuld	„ 150.567.958,—	„ 143.152.260,—	„ 7.415.698,—		„ 142.444.603,23
„ VIIB. Financiën	„ 63.271.170,—	„ 55.502.256,—	„ 7.768.914,—		„ 54.915.817,63
„ VIII. Defensie	„ 110.359.238,—	„ 84.845.998,—	„ 25.513.240,—		„ 86.279.059,—
„ IX. Waterstaat	„ 50.398.744,—	„ 41.529.448,—	„ 8.869.296,—		„ 38.951.039,28
„ X. Economische Zaken	„ 13.511.817,—	„ 17.971.986,—		„ 4.460.169,—	„ 20.905.271,12
„ XI. Sociale Zaken	„ 97.040.622,—	„ 96.205.113,—	„ 835.509,—		„ 88.740.327,—
„ XII. Koloniën	„ 8.379.557,—	„ 19.617.742,—		„ 11.238.185,—	„ 18.230.612,—
„ XIII. Onvoorziene Uitgaven	„ 30.000,—	„ 30.000,—			„ 26.576,63
	f 703.195.931,—	f 664.109.083,—	f 54.797.155,—	f 15.710.307,—	f 654.784.650,22
			„ 39.086.848,—		
MIDDELEN.					
Totaal van den ramingstaat (titel A).	f 689.950.275,—	f 610.059.022,—	f 79.891.253,—		„ 618.081.728,—
Voordeelig saldo					
Nadeelig saldo	f 13.245.656,—	f 54.050.061,—			f 36.702.922,22

TITEL B. KAPITAALDIENST.

OMSCHRIJVING.	Geraamd voor 1938.	Toegestane uitgaven en geraamde Middelen voor 1937. ¹⁾	Verschil tusschen de raming voor 1938 en de bedragen, toegestaan (geraamd) voor 1937.		Vermeedelijk be- loop der uitgaven en vermoedelijke opbrengst der Middel. voor 1936. ²⁾
			Meer.	Minder.	
UITGAVEN.					
Totalen der titels B van de hoofdstukken der begroting van uitgaven.					
Hfdst. V. Binnenl. Zaken	f 15.072.567,—	f 13.162.682,—	f 1.909.885,—		f 10.957.341,—
„ VIIA. Nationale Schuld	„ 11.000.000,—	„ 11.000.000,—			„ 6.780.000,—
„ VIIB. Financiën	„ 98.304.359,—	„ 93.256.706,—	„ 5.047.653,—		„ 85.728.826,71 ⁵
„ VIII. Defensie	„ 41.620.000,—	„ 540.000,—	„ 41.080.000,—		„ 928.552,—
„ IX. Waterstaat	„ 11.918.000,—	„ 9.052.333,—	„ 2.865.667,—		„ 12.652.442,61
„ X. Economische Zaken	„ 174.000,—	„ 200.000,—		f 26.000,—	„ 2.318.870,51
„ XI. Sociale Zaken	„ 1.825.000,—	„ 1.355.000,—	„ 470.000,—		„ 786.751,—
„ XII. Koloniën					„ 50.000,—
	f 179.913.926,—	f 128.566.721,—	f 51.373.205,—	f 26.000,—	f 120.202.783,83 ⁵
			„ 51.347.205,—		
MIDDELEN.					
Totaal van den ramingstaat (titel B).	„ 24.239.950,—	„ 20.082.000,—	f 4.157.950,—		„ 87.725.287,—
Voordeelig saldo					
Nadeelig saldo	f 155.673.976,—	f 108.484.721,—			f 32.477.496,83 ⁵

GEHEELE DIENST.

SALDI.	Geraamd voor 1938.	Vastgestelde begroting 1937.	Vermeedelijke uitkomst dienst 1936.
Voordeelig saldo titel A			
Nadeelig saldo „ A	f 13.245.656,—	f 54.050.061,—	f 36.702.922,22
Voordeelig saldo „ B			
Nadeelig saldo „ B	„ 155.673.976,—	„ 108.484.721,—	„ 32.477.496,83 ⁵
Voordeelig saldo Geheele dienst			
Nadeelig saldo „ „	f 168.919.632,—	f 162.534.782,—	f 69.180.419,05 ⁵

1) Cijfers der vastgestelde begroting 1937, gegroepeerd volgens de tegenwoordige departementale indeeling.

2) De in deze kolom vermelde bedragen zijn gegroepeerd volgens de tegenwoordige departementale indeeling.

Deze bedragen kunnen worden gespecificeerd als volgt:

	1938	1937	Meer	Minder
Grondbelasting	f 10.600.000	f 10.300.000	f 300.000	—
Inkomstenbelasting . .	75.000.000	72.000.000	3.000.000	—
Vermogensbelasting . . .	20.000.000	18.000.000	2.000.000	—
Verdedigingsbel. . . .	9.000.000	8.000.000	1.000.000	—
Belasting doode hand	1.800.000	2.000.000	—	f 200.000
Dividend- en Tan-				
tiëmbelasting	21.000.000	13.800.000	7.200.000	—
Invoerrechten	98.000.000	91.250.000	6.750.000	—
Statistiekrecht	2.500.000	1.600.000	900.000	—
Accijns op zout	2.000.000	2.000.000	—	—
Accijns op geslacht . . .	7.200.000	6.000.000	1.200.000	—
Accijns op wijn	2.200.000	1.800.000	400.000	—
Accijns op gedistill. . . .	28.000.000	27.500.000	500.000	—
Accijns op bier	7.000.000	—	—	—
Accijns op suiker	55.000.000	53.000.000	2.000.000	—
Accijns op tabak	35.000.000	32.500.000	2.500.000	—
Belasting op gouden				
en zilveren werken . . .	575.000	475.000	100.000	—
Omzetbelasting	75.000.000	62.500.000	12.500.000	—
Couponbelasting	6.000.000	5.500.000	500.000	—
Zegelrechten	26.000.000	16.400.000	9.600.000	—
Registratierechten	17.000.000	11.100.000	5.900.000	—
Successierechten	46.000.000	40.800.000	5.200.000	—
Totaal belastingen	f 544.875.000	f 483.525.000	f 61.550.000	f 200.000
Overige gewone mid-				
delen	145.075.275	147.334.022	—	2.258.747
Totaal	f 689.950.275	f 630.859.022	f 61.550.000	f 2.458.747

meer f 59.031.253

UITGAVEN.

Zooals medegedeeld, zijn de uitgaven in de begroo-ting voor 1938 rond f 39,1 miljoen hooger geraamd dan in de begrooting van 1937. Deze verhooging is de resultante van verschillende factoren, zoowel van gunstigen als van ongunstigen aard, welke in de hier volgende opstelling nader globaal worden aangeduid.

Verhoging der uitgaven met f 48,9 miljoen.

1. Evenals bij de middelen worden wegens haar belangrijkheid ook hier afzonderlijk genoemd de verhoging met een bedrag van f 11,3 miljoen en de verlaging met een bedrag van f 2,3 miljoen, welke wijzigingen slechts van administratieve beteekenis zijn. Uit dezen hoofde zijn de uitgaven derhalve verhoogd met f 9 mill.

2. Overigens zijn de uitgaven hooger ¹⁾ f 34,4 mill.

3. Wegens herstel van zogenaamde onvolkomenheden van het budget, ontstaan als gevolg van de boven nader omschreven buitengewone maatregelen, zijn de uitgaven verhoogd met rond f 5,5 mill., t.v. voor steun aan noodlijdende gemeenten f 3,05 mill., voor storting in het Invaliditeits- en Ouderdoms-fonds f 2,50 mill.

Verlaging der uitgaven met f 9,8 miljoen.

1. In de begrooting 1938 is bereids rekening ge-houden met het voordeel, hetwelk kan voortvloeien uit de wijziging van de verdeling van kosten van de zeemacht tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië f 6,5 mill.

2. Wegens geëffectueerde perspectiefbesparingen is in de begrooting 1938 verwerkt een verlaging van uitgaven met f 3,3 mill.

Per saldo zijn de uitgaven dus f 39,1 miljoen hooger, welk bedrag overeenstemt met het reeds eerder vermelde bedrag.

De verschillende onderdeelen zullen hier, voor zooveel dit voor een juist inzicht noodig is, nader in be-schouwing worden genomen.

In de eerste plaats wordt de aandacht gevestigd op het bedrag der reële verhoging van uitgaven, waarvoor sub 2 een bedrag van f 34,4 miljoen is aangegeven. Dit bedrag stelt voor het netto resultaat van een reeks verhogingen en verlagingen van uit-gaven.

Zooals hierboven reeds werd opgemerkt, hebben de

¹⁾ Deze verhoging is van meer reëlen aard, hoewel uiteraard ook in dit bedrag nog wel eenige minder belangrijke wijzigingen zijn begrepen, welke zich ook in meerdere of mindere mate in de Middelen weerspiegelen.

Overzicht van de hoofdstukken van den gewonnen dienst (1938 en 1937) met vermelding van de vermeerdering of vermindering van het saldo van uitgaven en ontvangsten.
(Voor zooveel betreft hoofdstuk VII B met uitschakeling van de belastingen).

	1938				1937 ¹⁾				Vergelijking der saldi					
	Uitgaven		Ontvangsten		Saldo		Uitgaven		Ontvangsten		Saldo		Nadeeligen saldi	
	Uitgaven	Ontvangsten	Voordeel	Nadeel	Uitgaven	Ontvangsten	Voordeel	Nadeel	Voordeelige saldi	Minder	Minder	Meer	Minder	Nadeeligen saldi
Hoofdstuk I	f 1.760.000,—	f 2.000,—	—	—	f 1.550.000,—	f 1.000,—	—	—	f 1.549.000,—	—	—	—	—	—
II	1.940.195,—	64.026,—	—	—	1.892.134,—	63.140,—	—	—	1.828.994,—	—	—	—	—	—
IIa	83.544,—	21.475,—	—	—	34.792,—	21.465,—	—	—	13.327,—	—	—	—	—	—
III	3.710.573,—	886.636,—	—	—	3.582.322,—	873.206,—	—	—	2.709.116,—	—	—	—	—	—
IV	26.360.786,—	5.832.281,—	—	—	25.828.842,—	5.952.052,—	—	—	19.876.790,—	—	—	—	—	—
V	33.529.194,—	14.673.363,—	—	—	30.101.704,—	14.599.106,—	—	—	15.502.598,—	—	—	—	—	—
VI	142.252.533,—	13.687.565,—	—	—	142.264.486,—	13.840.805,—	—	—	128.423.681,—	—	—	—	—	—
VIIa	150.567.958,—	30.466.561,—	—	—	143.152.260,—	32.670.949,—	—	—	110.481.311,—	—	—	—	—	—
VIIb	63.271.170,—	*) 52.597.181,—	—	—	55.502.256,—	*) 50.399.717,—	—	—	10.673.989,—	—	—	—	—	—
VIII	110.359.238,—	4.964.394,—	—	—	84.845.998,—	4.563.389,—	—	—	80.282.609,—	—	—	—	—	—
IX	50.398.744,—	2.909.933,—	—	—	41.829.448,—	2.488.325,—	—	—	39.041.123,—	—	—	—	—	—
X	13.511.817,—	4.046.453,—	—	—	17.971.986,—	4.919.905,—	—	—	13.052.081,—	—	—	—	—	—
XI	97.040.622,—	13.740.913,—	—	—	96.205.113,—	7.081.087,—	—	—	89.124.026,—	—	—	—	—	—
XII	8.379.557,—	582.494,—	—	—	19.617.742,—	859.876,—	—	—	18.757.866,—	—	—	—	—	—
XIII	30.000,—	—	—	—	30.000,—	—	—	—	30.000,—	—	—	—	—	—
Belastingen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal	f 703.195.931,—	f 689.950.275,—	f 544.875.000,—	f 544.875.000,—	f 664.109.083,—	f 610.059.022,—	f 471.725.000,—	f 471.725.000,—	f 525.775.061,—	f 73.150.000,—	f 73.150.000,—	f 53.317.432,—	f 20.971.837,—	f 20.971.837,—

¹⁾ Zonder belastingen.

²⁾ Cijfers gegroepeerd volgens de tegenwoordige departementale inderling.

Voordeelige saldi 1938 meer f 73.150.000,—
Nadeeligen saldi 1938 meer f 40.804.405,—

uitgaven slechts in beperkte mate den gunstigen invloed van de conjunctuurverbetering ondergaan. Het bedrag, uitgetrokken wegens subsidie aan de werklozenkassen, kon met handhaving van de normen voor uitkeering en genoegzame reservevorming, vooral als gevolg van teruggang van de werkloosheid met f 1.650.000 verlaagd worden, en de scheepvaart- en cambricsteun met f 5.350.000. Het aanzienlijke bedrag, dat op het Rijksbudget drukt voor steun aan werklozen, kon evenwel niet worden verminderd.

Het totaalbedrag der uitgaven is ondanks de genoemde verlagingen in betrekkenende mate omhoog gedreven als gevolg van de stijging der materiaal-prijzen. Overigens moest in deze begrooting rekening worden gehouden met de meerdere uitgaven, welke op de Defensiebegrooting moesten worden geraamd. Deze meerdere uitgaven beloopten pl.m. f 25,5 miljoen. Daar in deze verhooging mede zijn begrepen alle kosten van aanbouw van nieuw materieel voor de Staatsmarine, waartegenover Hoofdstuk XII een verlichting ondergaat, kan de nieuwe last uit hoofde van de aanspraken, welke de defensie, in vergelijking met de begrooting van 1937, stelt, op pl.m. f 18,2 miljoen worden aangenomen. Bij de beoordeeling van dit bedrag mag niet uit het oog worden verloren, dat dit, hoewel het in zijn geheel voor den gewonen dienst een hogere uitgaaf is, ook betrekking heeft op uitgaven, welke eveneens, doch niet ten laste van den gewonen dienst, in 1937 zijn gedaan. Uit de Memorie van Toelichting met betrekking tot het VIIIste Hoofdstuk kan blijken, dat het eindcijfer der begrooting voor 1937 belangrijk lager kon worden gesteld in verband met de omstandigheid, dat in 1937 nog een gedeelte der kosten verbonden aan de verbetering en aanvulling van het bestaande materieel der weermacht ten laste van het Defensiefonds kon worden gebracht.

Hiermede zijn de voornaamste factoren, welke tot de reële verhooging van uitgaven met f 34,4 miljoen hebben geleid, in het licht gesteld.

Vergelijking van dit bedrag met dat van de reële verhooging der middelen, zooals dat op pag. 14 is berekend, geeft nog aanleiding tot de volgende opmerkingen.

Van het bedrag aan meerdere middelen, aldaar becijferd op f 50,1 miljoen, is f 34,4 miljoen benut voor reële verhooging van uitgaven, zoodat een bedrag van niet meer dan f 15,7 miljoen voor de verbetering van het budget kan worden aangewend.

Van de hogere opbrengst der *belastingmiddelen* ad f 61,3 miljoen kan derhalve niet meer dan f 15,7 miljoen dienen tot werkelijke verbetering van het budget. De Minister betreurt het zeer, dat voornamelijk als gevolg van de reeds genoemde omstandigheden geen voor het budget meer bevredigend resultaat kan worden bereikt. Vergelijking van dit bedrag met het bedrag van het ook na de verbetering nog resterende reële tekort ad circa f 84,7 miljoen toont wel zonneklaar aan, dat, indien de verbetering niet in veel sterkere mate voortschrijdt en vooral indien de als gevolg daarvan beschikbaar komende middelen niet volledig voor een primair belang als de budgetsaneering beschikbaar worden gehouden, deze voorshands niet kan worden bereikt.

Naast de besproken budgetverbetering als gevolg van het ruimer vloeien der middelen is de begrooting voor 1938, in vergelijking met haar voorgangster, nog gebaat, doordat in die begrooting bereids rekening is gehouden met het voordeel, dat voor het Rijksbudget kan voortvloeien uit de wijziging van de verdeling van kosten van de zeemacht tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië — zie in vorenstaande opstelling het onderdeel sub 3 —. Omtrent deze gelegenheid behoort nog nader overleg tusschen de belanghebbende Departementen en ook met Nederlandsch-Indië zelf gepleegd te worden. Bedoeld voordeel is in de begrooting tot uitdrukking gebracht door den post voor tegemoetkoming aan Nederlandsch-

Indië in de bestrijding van de uitgaven voor de Marine op Hoofdstuk XII, welke, indien de kostenverdeling niet gewijzigd werd, op f 13,8 miljoen zou moeten worden geraamd, thans pro memorie uit te trekken, terwijl daartegenover Hoofdstuk VIII (Defensie) belast is met de kosten ad f 7.340.000 van aanbouw van de vloot, welke tot nu toe op de Indische begrooting voorkwamen. De bate voor de begrooting 1938 bedraagt derhalve voorshands f 6.460.000. Het hierboven bedoelde overleg kan er toe leiden, dat deze bate uiteindelijk op een ander bedrag zal moeten worden gesteld.

De totale bate, welke de begrooting 1938 bij vergelijking met de begrooting 1937 toevalt, belooft derhalve f 15,7 miljoen plus f 6,5 miljoen of rond f 22,2 miljoen.

Het bedrag wegens geëffectueerde perspectieffbesparingen ad f 3,3 miljoen, in de opstelling op pag. 15 sub 4 vermeld, kan niet aan het voor 1938 beschikbaar komende bedrag worden toegevoegd, omdat de perspectieffbesparingen reeds dekkingsmiddel waren voor het tekort op de begrooting voor 1937.

Het genoemde bedrag ad f 22,2 miljoen moet, zooals nog zal worden uiteengezet, dienen om de niet geëffectueerde dekkingsmiddelen van het dekkingsplan, hetwelk voor 1937 werd aanvaard, te vervangen, zoodat het tot het leedwezen van den Minister in het algemeen niet beschikbaar is om terug te komen op de boven opgesomde buitengewone maatregelen, die in vorige jaren werden genomen ter ontlasting van de begrooting en waarvan in de Millioenennota, welke ter geleide van de begrooting voor 1937 werd ingediend, werd geconstateerd, dat al deze maatregelen, welke hun rechtvaardiging uitsluitend hebben kunnen vinden in den slechten financieelen toestand der laatste jaren, de reservekrachten, die een goede Staatsbegrooting behoort te bezitten, langzamerhand hebben uitgeput en dat het herstel daarvan een der eerste zaken is, die behooren te geschieden, zoodra de mogelijkheid daarvoor zal worden geboden. Deze uitspraak van zijn ambtsvoorganger onderschrijft de Minister volledig.

Met betrekking tot één maatregel, tot de hierbedoelde groep behorende, moet hij intusschen reeds voor 1938 een uitzondering maken.

Voor den Rijkssteun aan de noodlijdende gemeenten werd voor 1937 een bedrag geraamd, dat beduidend lager was dan het totaal van de door deze groep van gemeenten benooidigde middelen. Tengevolge hiervan zal de schuld van deze gemeenten worden verhoogd met het bedrag, dat zij voor het sluitend maken van den gewonen dienst harer begrootingen meer behoeven dan het Rijk kan verstrekken. Naar het oordeel van den Minister kan deze maatregel wegens de groote moeilijkheden, daaraan voor de betrokken gemeenten verbonden, niet gecontinueerd worden. Bereids is in de ontwerp-begrooting voor steun aan noodlijdende gemeenten het bedrag uitgetrokken, dat in verband met de behoeften van de gemeenten noodig wordt geoordeeld. Dit bedrag is f 3,05 miljoen hooger dan het voor 1937 gevoteerde bedrag.

Volledigheidshalve merkt hij voorts in dit verband nog op, dat ingevolge de wet tot verlaging van de openbare uitgaven, de helft van het bedrag, dat de omzetbelasting meer opbrengt dan f 70 miljoen ten bate van het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds behoort te worden gebracht. Op deze begrooting is een opbrengst van f 75 miljoen geraamd, zoodat f 2,5 miljoen aan voormeld fonds ten goede komt. Dit bedrag strekt dus in mindering van het bedrag der als noodmaatregel tijdelijk achterwege gelaten storting in bedoeld Fonds.

Voor beide maatregelen tezamen is derhalve een bedrag van rond f 5,5 miljoen noodig — zie in de opstelling op pag. 15 het onderdeel sub 5.

Voor de wijze, waarop het hierboven ten gunste van de begrooting voor 1938 geconstateerde verschil

ad f 22,2 miljoen, hetwelk na aftrek van het genoemde bedrag van f 5,5 miljoen nog f 16,7 miljoen belooft, zal moeten worden aangewend, wordt verwezen naar de hieronder volgende mededeelingen met betrekking tot de voorziening in het tekort op de begroting.

Met de hiervoren opgenomen beschouwingen meent de Minister de cijfers van het algemeen budget voldoende te hebben toegelicht.

Voorziening in het tekort.

Thans komende tot de bespreking van de voorziening in het tekort op de begroting, zooals deze is ingediend, ad f 13.245.656 brengt de Minister allereerst onder de aandacht, dat van de dekkingsmiddelen, welke voor de dekking van het tekort op de begroting van 1937 in aanmerking zijn genomen, in dat dienstjaar geen effect hebben gehad:

1o. de besparing, te verwachten van de herberekening der pensioenen van burgerlijke en militaire ambtenaren overeenkomstig het ontwerp van wet, dat bij de Staten-Generaal is ingediend;

2o. de verhooging van inkomsten als gevolg van een eveneens bij de Staten-Generaal aanhangig gemaakt wetsontwerp, strekkende tot tijdelijke verhoging van sommige Nederlandsche invoerrechten (Gedrukte Stukken Zitting 1936—1937, 70, No. 4).

Van deze dekkingsmiddelen werd een verbetering van pl.m. f 5,4 miljoen verwacht.

Het overleg omtrent beide wetsontwerpen tusschen de Staten-Generaal en de Regeering is nog niet geëindigd.

Waar de Regeering het voornemen heeft eerstgenoemd wetsontwerp in te trekken en het laatstgenoemd wetsontwerp nog in beraad heeft gehouden, meent de Minister met geen van beide maatregelen bij de opstelling van het dekkingsplan voor 1938 rekening te moeten houden.

Wat nu tenslotte de z.g. perspectiefbesparingen aangaat, welke tot een bedrag van f 27,8 miljoen tegenover het tekort op de begroting van 1937 waren gesteld, wordt in de eerste plaats opgemerkt, dat voor 1938 met een deel van dit bedrag, namelijk f 3,3 miljoen, als besparing, welke in dat jaar geëffectueerd zal worden, is rekening gehouden. Er resteert dan nog f 24,5 miljoen aan perspectiefbesparingen.

Naar het oordeel van den Minister behooren alleen de besparingen, welke in het begrotingsjaar werkelijk effect zullen hebben, bij de opstelling van een dekkingsplan in aanmerking te worden genomen. Zoo spoedig mogelijk zal naar zijn oordeel dan ook teruggekeerd moeten worden tot de z.i. alleen juiste methode om de perspectiefbesparingen eerst in het dekkingsplan te verwerken van het jaar, waarin zij worden geëffectueerd.

Voor het jaar 1938 kunnen evenwel de perspectiefbesparingen bij de opstelling van het dekkingsplan nog niet geheel ontbeerd worden. Na ernstige overweging kan de Minister aanleiding vinden de niet geëffectueerde f 24,5 miljoen tot het bedrag van het tekort ad f 13.245.656 als dekkingsmiddel aan te merken.

Wanneer nu de thans aangeboden begroting nog eens naast de begroting van het jaar 1937 wordt gelegd, zal geconstateerd kunnen worden, dat beide in feite een zeer groot tekort vertoonen en wel tot het bedrag, waarmede de begroting als gevolg van de bovenbesproken buitengewone maatregelen is ontlast. Hierbij moet dan volledigheidshalve opgemerkt worden, dat op één maatregel, n.l. die betreffende den steun aan de noodlijdende gemeenten, in de begroting 1938 teruggekomen is en dat van de geraamde opbrengst der omzetbelasting ad f 75 miljoen een bedrag van f 2,5 miljoen voor het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds is gereserveerd.

Bij de vergelijking kan dan nog ten gunste van de begroting 1938 worden opgemerkt:

1o. dat deze begroting niet meer in het teeken

staat van den aanhoudenden strijd tegen dalende inkomsten eenerzijds en stijgende behoeften, onmiddellijk verband houdende met de ernstige tijdsomstandigheden anderzijds, met welk beeld de ambtsvoorganger van den Minister in de vorige Millioenennota het karakter van het gedurende de afgelopen vierjarige periode gevoerde financieele beleid kenschetste;

2o. dat de dekkingsmiddelen, welke in het dekkingsplan van 1938 zijn gebracht, in meerdere mate de verwachting wettigen, dat zij ook inderdaad gerealiseerd zullen worden. Immers is in de plaats van de nog niet geëffectueerde f 24,5 miljoen aan perspectiefbesparingen en pl.m. f 5,4 miljoen aan overige dekkingsmiddelen, hiervoren genoemd, voor 1938 gekomen een reële verbetering van het budget tot een bedrag van circa f 16,7 miljoen en een bedrag van niet meer dan circa f 13,2 miljoen aan perspectiefbesparingen.

BUDGETAIRE PERSPECTIEVEN.

De conclusie van vorenstaande beschouwingen zal, aldus de Minister moeten zijn, dat nog een lange weg zal moeten worden afgelegd, vóór en aler het reël sluitende budget is bereikt.

Gebleken is, in welke ernstige mate de saneering van het budget wordt vertraagd door den nieuwen factor, voortspruitende uit de noodzakelijkheid, meerdere gelden voor het defensie-apparaat uit te geven. Met het bedrag, dat voor dit doel thans op de begroting voor 1938 is geraamd, is het voor de defensie in dezen tijd benodigde bedrag nog geenszins bereikt. Daarbij is nog geen rekening gehouden met de eischen, welke bij doorvoering van de plannen tot uitbreiding van het contingent en verlenging van den eersten oefeningstijd en de daarmede en met het in gebruik stellen van nieuw materieel samenhangende maatregelen aan het budget zullen worden gesteld. Deze eischen zijn van zoodanigen omvang, dat het financieel niet verantwoord is te achten die uitgaven te doen, zonder tevens maatregelen te beramen voor haar gedeeltelijke dekking uit nieuwe middelen. Deze dekking zal te zijner tijd op zichzelf worden bezien. Doch op welke wijze ook daarin zal worden voorzien, steeds zal de positie van de begroting in ernstige mate den nadeeligen invloed van de hoogere uitgaven ondervinden en aldus zullen de obstakels, welke zich op den weg naar de saneering bevinden, weder worden vermeerderd.

De Minister meent, dat het overbodig is de gevaren te schetsen, waaraan bij het doen voortduren van den huidige ongezonden toestand van het budget de financieele positie van het Rijk blootstaat. Hij betreurt het in hooge mate, dat tengevolge van dezen toestand er voorloopig niet aan gedacht kan worden de belastingen, die zwaar op het Nederlandsche volk drukken, te verlagen. Hoe wenschelijk zulk een verlaging ook moge zijn, toch zou men zich schuldig maken aan een roekeloze politiek, indien men daartoe overging, zonder dat de begroting van inkomsten en uitgaven in het juiste evenwicht is gebracht.

Wel is er aanleiding te overwegen enkele indirecte belastingen te verlagen, die, uit fiscaal oogpunt beschouwd, te hoog zijn opgevoerd. Met name wordt hier gedacht aan enkele accijnzen. Maar ook tot zulk een verlaging zal alleen het initiatief genomen mogen worden, als met groote waarschijnlijkheid verwacht mag worden, dat de verlaging geen aanmerkelijke vermindering in de opbrengst zal teweegbrengen.

Een tweetal vragen, welke naar aanleiding van de vorenstaande beschouwingen min of meer voor de hand liggen, mogen thans nog worden behandeld. In de eerste plaats zal wellicht de vraag worden gesteld of eventueel door conversie van Staatsschuld budgetaire perspectieven voor de naaste toekomst zouden kunnen worden geopend. Hoewel de mogelijkheid van conversie tengevolge van de op de kapitaalmarkt in-

getreden belangrijke daling van het renteniveau geenszins denkbeeldig is te achten, geeft de Minister, met het beeld voor oogen van den nog niet-geschoten beer en diens reeds vooraf verkochte huid, er de voorkeur aan deze vraag voor het oogenblik onbesproken te laten. Niettemin worde er reeds thans op gewezen, dat de eventueel uit conversie voort-spruitende verlichting van den rentelast, bij hervatting van normale aflossingen, waarnaar immers dient gestreefd te worden, althans gedurende de eerstvolgende jaren, voor een belangrijk gedeelte zal worden gecompenseerd door hoogere schuldaflossing, die uit deze conversie zal voortvloeien.

In de tweede plaats ligt de vraag voor de hand, of de reeds in het jaar 1936 ingetreden verbetering van den economischen toestand hier te lande, welke vooral in de laatste maanden tot uiting kwam in een niet onaanzienlijke stijging der middelen, het budgetaire toekomstbeeld niet gunstig beïnvloedt. Inderdaad is tengevolge van het ingetreden conjunctuurherstel de budgetaire positie verbeterd en is dan ook de raming der middelen in de ontwerp-begrooting reëel met een bedrag van niet minder dan f 50,1 miljoen verhoogd. Niettemin is voor optimisme in dit opzicht geen plaats en wel, omdat de uitgavenkant van het budget — zelfs afgezien van den invloed van de verhooging der defensieuitgaven — nog slechts zeer weinig van de conjunctuurverbetering heeft geprofi-teerd. Integendeel, op menig begrootingsonderdeel moest de raming der uitgaven tengevolge van de reeds genoemde factoren niet onaanzienlijk worden verhoogd. Voeg daarbij de omstandigheid, dat ondanks conjunctuurherstel nog steeds een aanzienlijk deel der valide Nederlandsche arbeidskrachten werkloos blijft, zoodat uit dien hoofde op het budget zowel van Rijk als van gemeenten een aanzienlijke druk blijft bestaan, terwijl ook in de toekomst het normaal accres der uitgaven tengevolge van den bevolkingsaanwas (te schatten op pl.m. f 10 miljoen 's jaars!), hetwelk op den duur niet volledig door bezuiniging op andere uitgaven zal kunnen worden opgevangen, wederom zijn invloed zal doen gelden, dan ligt de conclusie voor de hand, dat voor budgetair optimisme voorloopig niet de minste reden bestaat.

Ook daarom meent de Minister tegen een te groot optimisme, gebaseerd op de verbeterde conjunctuur hier te lande, te moeten waarschuwen, omdat in het verleden zeer duidelijk is gebleken, dat deze conjunctuur in zekeren zin parallel loopt met de ontwikkeling van de wereldconjunctuur. M.a.w. tusschen het verloop der middelen hier te lande en het verloop der wereldconjunctuur bestaat verband. Daar er geen zekerheid bestaat, dat de ontwikkeling der wereldconjunctuur voor de naaste toekomst in stijgende lijn door zal gaan, schijnt ten aanzien van het toekomstig verloop van 's Rijks middelen een voorzichtig beleid op zijn plaats.

Voor zoover de Regeering het in haar macht heeft, door middel van beïnvloeding der kosten van levensonderhoud mede te werken tot behoud van werkgelegenheid, zullen de noodige voorzieningen, ook al mogen deze budgetaire offers (mits binnen redelijke grenzen blijvend) vorderen, worden getroffen. Ook ten aanzien van een stimuleering der uitbreiding van werkgelegenheid mits deze op zoodanige wijze plaats vindt, dat zij niet leidt tot *werkverschuiwing*, geldt, dat hiervoor, ondanks den weinig gunstigen budgetairen toestand, middelen beschikbaar moeten zijn. Deze belangen toch vallen naar het oordeel der Regeering binnen hetzelfde kader als het defensiebelang. Overigens worde in dit verband niet uit het oog verloren, dat herstel der door de crisis aangetaste financiële fundamenteen voor de volksgemeenschap van gelijke orde is als de behartiging der evengenoemde andere belangen.

Resumeerende luidt de conclusie, bij de vaststelling van den financiële koers, dien de Regeering in de

naaste toekomst meent te moeten sturen, dat voor de uitvoering van de taak, die zij zich heeft gesteld met betrekking tot het behoud van de volkskracht, budgetaire saneering onvermijdelijk is. Uiteraard zullen hierbij de eventueel ruimer vloeiende middelen in principe allereerst beschikbaar moeten blijven voor de verbetering van het budget en zal uitzetting der uitgaven dan ook slechts daar mogen plaats hebben, waar zij, gelijk bij de uitgaven voor de defensie en eenige economisch-sociale maatregelen, als een onvermijdelijke noodzakelijkheid is te beschouwen. Uitzetting van de uitgaven voor een bepaald doel in zoo belangrijke mate als thans voor de defensie is voo-genomen, moet, zelfs in normale omstandigheden, noodzakelijk leiden tot beperking van de uitgaven voor de andere onderdeelen van Regeeringszorg. In de huidige omstandigheden echter is deze beperking dubbel geboden.

Het zal dus duidelijk zijn, dat voorshands ook de mogelijkheid ontbreekt tot het doen van allerlei belangrijke uitgaven, die op zichzelf gewenscht of nuttig zouden zijn, zooals: verhooging van salarissen en loonen, verlaging van de leerlingenschaal bij het lager onderwijs, uitbreiding van de gelegenheid tot op-neming in de ouderdomsverzekering en meer andere.

De Regeering heeft vertrouwen, dat, indien het verloop van de middelen zich in gunstige richting blijft ontwikkelen en ook de crisisuitgaven, welke op de Rijksbegrooting drukken, als gevolg van een voortgaande gunstige ontwikkeling van den economischen toestand kunnen worden verlaagd, bij een beleid, als de Regeering heeft aangegeven, het reëel sluitende budget zal worden bereikt.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING. DE OORZAKEN VAN DE JONGSTE DALING VAN DEN FRANSCHEN FRANC.

Dr. Herbert Weichmann te Parijs schrijft ons:

De jongste daling van den Franschen Franc en het daardoor opnieuw gebleken gemis aan monetaire stabiliteit heeft in Frankrijk groot opzien gebaard. Deze daling kwam voor de Overheid zeer onverwacht en ook zeer ongelegen, daar de Regeering juist einde Augustus haar wetgevenden arbeid in het kader der haar verleende volmachten tot het nemen van de noodzakelijke economische en financiële maatregelen door een laatste serie verordeningen had afgesloten en de Bank van Frankrijk eenige dagen daarna door een nieuwe discontoverlaging het officieel optimisme als het ware had bekrachtigd. Bij de jongste gebeurtenissen op de wisselmarkt kwamen evenwel tendenzen tot uiting, die hun basis vinden in den economischen toestand. Het moge waar zijn, dat zij door de jongste politieke spanningen eenigszins vroegtijdig aan het daglicht zijn getreden; op de een of andere wijze zouden zij zich echter ook zonder de verscherping van den politieken toestand hebben doen gelden.

De gevolgen van de laatste noodverordeningen der Regeering, uitgevaardigd op 30 Augustus jl., zullen eerst na geruimen tijd waarneembaar zijn. Zij beoogden nauwelijks eenige onmiddellijke stimuleering van het economisch leven.

De effectiviteit van de door de Regeering genomen credietpolitieke maatregelen zal eveneens eerst in de toekomst kunnen blijken. Weliswaar zullen zij ten goede kunnen komen aan het particuliere initiatief, dat door de stijging van den rentestand werd geremd, maar het blijft de vraag, in hoeverre in een periode van politieke spanning en nog steeds labiel vertrouwen deze credietfaciliteiten voldoende zullen zijn om de economische activiteit nieuwe impulsen te geven. In ieder geval zullen deze slechts na verloop van tijd tot uiting kunnen komen.

Tenslotte hebben ook op het voornaamste gebied en wel dat der onmiddellijke productieuitbreiding,

de laatste noodverordeningen slechts een zeer aarzelen aanloop genomen. De Regeering heeft zich op dit terrein beperkt tot de benoeming van een enquête-commissie, die de oorzaken der productiestoringen zal hebben te onderzoeken.

De maatregelen van den laatsten tijd hebben aldus voor de naaste toekomst voor het kapitaal en de valuta nog geen definitieve vertrouwensbasis geschapen. Anderzijds deden zich een aantal verschijnselen voor, die getuigenis aflegden van de bestaande spanningen.

Als ongunstige seizoensinvloeden openbaarden zich in de eerste plaats de teruggelopen vraag naar Francs voor het toeristenverkeer en de toegenomen vraag naar deviezen voor de herfstimporten.

Evenwel deden ook wederom structureele spanningen hun invloed gelden en wel in tamelijk onverwachte mate. Op het terrein van het staatscrediet was de Minister van Financiën opnieuw genoodzaakt een krachtig beroep op de circulatiebank te doen. Deze ontwikkeling stelde daarom vooral teleur, omdat voor de Fransche Schatkist juist sedert Augustus de periode van de grootere belastinginkomsten, nog verhoogd door eenige onlangs vastgestelde belastingverhoogingen, was aangebroken.

Voorts vertoonde ook de prijsbeweging wederom een ongunstige tendens volgens gegevens van de Statistique Générale de France.

	Einde Juni	Juli	Aug.	11 Sept.
Totaal-index	538	580	591	605
Inheemsche producten	564	584	604	616
Ingevoerde goederen	490	572	567	585
Voedingsmiddelen	532	556	574	591
Industriele producten	544	601	606	618

Bij de stijging van de prijzen voor inheemsche producten speelde de verhooging der kosten van levensonderhoud een bijzondere rol. Daar in de Angel-Saksische landen de groothandelsprijzen den laatsten tijd vrijwel niet zijn veranderd, plaatsten de recente prijsstijgingen de Fransche industrie opnieuw in een ongunstige positie.

Ook de ontwikkeling van de handelsbalans weerspiegelt duidelijk de voortdurend ongunstige situatie; de invoer kon iets worden beperkt, maar de uitvoer, die volgens de ervaring in andere landen na de devaluatie zou hebben moeten stijgen, toonde intendeel een geringe achteruitgaande tendens.

De onbevredigende ontwikkeling op de binnenlandsche markt blijkt op zekere hoogte ook uit de productiestatistiek.

Indices van de industriële productie.

	Gem. 1935	Gem. 1936	Juni 1937	Juli 1937
Totaal-index	94	93	102	101
Mech. industrie	96	100	117	117
Metaalindustrie	83	85	106	104
Textielindustrie	65	67	65	61
Mijnbouw	101	98	95	96
Bouwnijverheid	68	65	58	55
Lederindustrie	91	101	98	94
Papierindustrie	126	151	143	139
Rubberindustrie	784	956	833	872
Automobiëlindustrie	403	475	433	448

Alleen de met de bewapening in verband staande industrietakken toonen een vooruitgang, alle andere branches daarentegen een achteruitgang. Deze tendens is sedert Juli eerder versterkt dan verzwakt. In de textiel-, schoenen- en keramische industrie werkt men inplaats van 40 uren, 36, 32, 30 of zelfs slechts 24 uren per week.

Nieuwe credietinflatie, nieuwe symptomen van een ontbrekend prijsevenwicht en onvoldoende productie, moesten natuurlijk ook op de wisselmarkt tot bezorgdheid aanleiding geven en tot druk op den Franc leiden, op het moment, waarop de bovenvermelde seizoensinvloeden reeds op zichzelf een evenwichtsverstoring in het leven riepen.

Technisch bezien had deze druk echter niet tot een zoo sterke daling aanleiding behoeven te geven als de Franc den laatsten tijd heeft vertoond. Het Egalisatiefonds was wel in staat geweest, althans de snelle koersdaling tegen te houden, daar het Fonds tengevolge van de door het toeristenverkeer toegevloede deviezen, zijn bezit gedurende den zomer intact had kunnen houden.

Het Egalisatiefonds trok zich echter uit de markt terug, omdat het niet intervenieeren wilde. Met het oog op het ontbrekend prijsevenwicht scheen het der Regeering klaarblijkelijk wenschelijk de noodzakelijke aanpassing door monetaire middelen te zoeken. De zwevende Franc werd voor de eerste maal in zijn functie als factor tot nivelleering van economische evenwichtsstorings gebruikt.

Voor zoover de elastische tactiek van het Fransche Egalisatiefonds en de zoo juist tot stand gebrachte correctie van den Francenkoers zal kunnen leiden tot het scheppen van een beter evenwicht en een stimulans voor het economisch leven, is deze jongste fase van de valutapolitiek te rechtvaardigen. Het blijft echter een open vraag of deze voorwaarden aanwezig zijn.

In ieder geval kan op den duur van de geldzijde alleen geen evenwicht bereikt worden. Een vruchtbare valutapolitiek moet hand in hand gaan met een vergroting der productie en een beheersching der prijsbeweging. De kunstmatige onderproductie moet verdwijnen, en daar zij vooral door een al te rigoreuze invoering der sociale wetgeving in het leven geroepen werd, zal een herziening op dit gebied onvermijdelijk zijn. Het prijsprobleem kan eveneens zonder vergroting der voortbrenging niet worden opgelost. Bovendien vertoont de voor een autonome regeling van bovenaf toegankelijke prijsvorming op agrarisch gebied nieuwe spanningstendenzen, die ook op dit terrein herzieningen wenschelijk maken.

De Regeering, die op budgetair gebied reeds aan haar taak heeft voldaan, staat dus op economisch-politiek gebied nog voor de noodzakelijkheid van zeer krachtige maatregelen. De verklaring waarom deze tot heden nog niet zijn genomen ligt wellicht in de a.s. kantonale verkiezingen, die het der Regeering niet wenschelijk doen voorkomen reeds thans tot energieke maatregelen over te gaan, welke den landbouw of de arbeiders zouden kunnen ontstemmen.

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	12-18 Sept. 1937	Sedert 1 Jan. 1937	Overeenk. tijdvak 1936	12-18 Sept. 1937	Sedert 1 Jan. 1937	Overeenk. tijdvak 1936	1937.	1936
Tarwe	32.502	1.142.008	700.624	—	17.735	8.311	1.159.743	708.935
Rogge	8.265	187.789	176.585	—	3.375	1.976	191.164	178.561
Boekweit	—	11.667	19.724	—	—	350	11.667	20.074
Mais	20.826	806.653	528.025	—	116.538	113.902	923.191	641.927
Gerst	10.962	218.911	216.376	400	7.089	13.288	226.000	229.664
Haver	4.747	108.891	70.730	—	3.180	1.175	112.071	71.905
Lijnzaad	2.300	136.624	181.804	—	158.153	145.016	294.777	326.820
Lijnkoek	1.050	53.076	36.117	—	—	375	53.076	36.492
Tarwemeel	899	26.824	26.500	—	5.054	6.851	31.878	33.351
Anderé meelsoorten	1.160	27.856	23.903	3.765	6.635	1.101	34.491	25.004

STATISTIEKEN.

BANK DISCONTO'S.

Ned. Disc. Wissels. 2	3 Dec. '36	Lissabon	... 4	11 Aug. '37
Bk. } Bel. Binn. Eff. 2½	3 Dec. '36	Londen	... 2	30 Juni '32
Bk. } Vrsch. in R.C. 2½	3 Dec. '36	Madrid	... 5	9 Juli '35
Athene	6	N.-York F.R.B.1	26	Aug. '37
Batavia	3	Oslo	...	7 Dec. '36
Belgrado	5	Parijs	...	2 Spt. '37
Berlijn	4	Praag	...	1 Jan. '36
Boekarest	4½	Pretoria	...	15 Mei '33
Brussel	2	Rome	...	18 Mei '36
Boedapest	4	Stockholm	...	1 Dec. '33
Calcutta	3	Tokio	...	7 Apr. '36
Dantzig	4	Weenen	...	10 Juli '35
Helsingfors	4	Warschau	...	26 Oct. '33
Kopenhagen	4	Zwits. Nat. Bk.1½	25	Nov. '36

OPEN MARKT.

Data	1937				1936	1935	1914
	18 Sept.	13/18 Sept.	6/11 Sept.	30 Aug./4 Sept.	14/19 Sept.	16/21 Sept.	20/24 Juli
Amsterdam Partic. disc.	1/4	1/4	1/4	1/4	13/16-1/4	53/4-6	3 1/2-3/16
Prolong.	1/2	1/2	1/2	1/2	1 1/4	5 1/4-6 1/2	2 1/4-3/4
Londen Daggeld	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/4-2
Partic. disc.	17/32-9/16	17/32-9/16	17/32-9/16	17/32-9/16	17/32-9/16	9/16	4 1/4-3/4
Berlijn Daggeld	3 1/8-3/8	3-3 3/8	2 5/8-3 3/8	2 3/4-3 1/2	2 3/4-3 1/4	3-1/4	—
Maandgeld	2 1/2-7/8	2 1/2-7/8	2 1/2-7/8	2 1/2-7/8	2 1/2-3	2 3/4-3 1/4	—
Part. disc.	2 1/8	2 1/8	2 1/8	2 1/8	3	3	2 1/8-1/2
Warenw...	—	—	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/4	—
New York Daggeld 1)	1	1	1	1	1	1/4	1 3/4-2 1/2
Partic. disc.	1/2	1/2	1/2	1/2	1/4	5/16	—

1) Koers van 17 Sept. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.
2) 7-10 Sept.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
14 Sept. 1937	1.81 1/16	8.99 3/4	72.85	6.49 1/4	30.58	100 3/16
15 " 1937	1.81 1/4	8.99 1/4	72.91	6.25	30.59	100 1/4
16 " 1937	1.81 3/4	9.00 1/4	72.91	6.15	30.60	100 1/4
17 " 1937	1.81 1/2	9.00 1/4	72.90	6.16	30.55 1/2	100 1/2
18 " 1937	1.81 1/8	8.99 3/4	72.80	6.14 3/4	30.52 1/2	100 1/8
20 " 1937	1.81 1/16	8.98 3/4	72.75	6.13	30.52	100 1/4
Laagste d.w.1)	1.80 5/16	8.97 1/4	72.70	6.—	30.48	100
Hoogste d.w.1)	1.82	9.00 1/2	73.—	6 50 3/4	30.64	100 3/8
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Weenen *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
14 Sept. 1937	41.73	—	6.35	—	—	—
15 " 1937	41.74	—	6.35	—	—	—
16 " 1937	41.75 1/2	—	6.35	—	—	—
17 " 1937	41.71	—	6.35	—	—	—
18 " 1937	41.65	—	6.35	—	—	—
20 " 1937	41.63	—	6.35	—	—	—
Laagste d.w.1)	41.59	34.25	6.32 1/2	1.45	—	—
Hoogste d.w.1)	41.80	34.35	6.37 1/2	1.50	9.60	—
Muntpariteit	48.003	35.007	7.371	1.488	13.094	48.52

*) Noteering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.
In 't iste of 2de No. van ieder maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
14 Sept. 1937	4.95	3.56 1/2	40.13	55.05 1/2
15 " 1937	4.94 15/16	3.30 1/2	40.12	55.02
16 " 1937	4.95 3/16	3.37 1/8	40.12 1/2	55.04 1/2
17 " 1937	4.96 1/16	3.38 3/4	40.12 1/2	55.16
18 " 1937	4.96 1/8	3.39	40.13	55.16
20 " 1937	4.95 1/16	3.38 3/8	40.13	55.24
21 Sept. 1936	5.06 9/32	6.58 3/8	40.23	67.88
Muntpariteit..	4.86	3.90 3/8	23.81 1/4	40 3/16

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	4 Sept. 1937	11 Sept. 1937	13/18 Sept. '37 Laagste/Hoogste	18 Sept. 1937
Alexandrië ..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 1/2	97 1/2
Athene	Dr. p. £	547 1/2	547 1/2	540	555
Bangkok	Sh. p. tical	1/10 1/2	1/10 1/2	1/10 1/2	1/10 1/2
Budapest 1) ..	Pen. p. £	25 1/2	25 1/2	24 1/2	25 1/2
Buenos Aires 2)	p. pesop. £	16.44 1/2	16.49	16.45	16.52
Calcutta	Sh. p. rup.	1/6 1/2	1/6 1/2	1/6 3/8	1/6 1/2
Istanbul	Piast. p. £	621	621	621	621
Hongkong	Sh. p. \$	1/3	1/3	1/2 1/2	1/3
Kobe	Sh. p. yen	1/2	1/2	1/1 1/2	1/2
Lissabon	Escu. p. £	110 3/16	110 3/16	110	110 3/16
Mexico	\$ per £	18	18	17 1/2	18 1/2
Montevideo 3)	d. per £	28	28	27 3/4	28 3/4
Montreal	\$ per £	4.95 1/2	4.94 1/8	4.94 1/2	4.96 1/8
Rio de Janeiro 4)	d. per Mil.	3 1/2	3 1/2	3 1/3	3 1/2
Shanghai	Sh. p. \$	1/1 1/2	1/2 3/4	1/2	1/2 3/4
Singapore	id. p. \$	2 1/4 1/2	2 1/4 1/2	2 1/4 1/2	2 1/4 1/2
Valparaiso 5)	\$ per £	125	125	125	125
Warschau	Zl. p. £	26 1/4	26 1/4	26	26 1/4

1) Offic. not. 10 Dec. 16 1/2. 2) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 10 Dec. 16.12. 3) Offic. not. 12 Aug. 39 3/16; 17 Aug. 39 7/8; 18 Aug. 39 11/16; 25 Aug. 39 1/8; 26 Aug. 39 3/16. 4) Id. 11 Mrt. 1935 4 1/4. 5) 90 dg. Vanaf 28 Aug. laatste „export“ noteering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS 3)

14 Sept. 1937..	19 15/16	N.York 2)	44 3/4	14 Sept. 1937....	Londen	140 3 1/2
15 " 1937..	19 15/16	44 3/4	44 3/4	15 " 1937....	140.6	
16 " 1937..	20	44 3/4	44 3/4	16 " 1937....	140.5	
17 " 1937..	20	44 3/4	44 3/4	17 " 1937....	140.3 1/2	
18 " 1937..	19 3/8	—	—	18 " 1937....	140.1	
20 " 1937..	19 13/16	44 3/4	44 3/4	20 " 1937....	140.2	
21 Sept. 1936..	19 1/16	44 3/4	44 3/4	21 Sept. 1936....	137.4	
27 Juli 1914..	24 15/16	59	59	27 Juli 1914....	84/10 3/4	

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) in sh. p. oz. fine

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen.	7 Sept. 1937	15 Sept. 1937
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 80.914.240.08	f 83.468.754.54
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorsch. op ult. Aug. (resp. Juli) 1937 a/d. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting Voorschotten aan Ned.-Indië	" 481.916,62	" 635.635,90
Idem aan Suriname	" 13.233.835,17	" 10.004.344,03
Kasvord weg. credietverst. a/h. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand.. Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioen f.1) ... Vord. op andere Staatsbedrijven 1) ... Verstr. ten laste der Rijksbegr. kasgeldleeningen aan gemeenten (saldo) ...	" 11.830.611,57 " 104.401.526,20 " 43.201.771,99 " 4.793.247,44	" 11.854.316,21 " 104.362.674,75 " 36.622.987,59 " 5.043.247,44

Verplichtingen

Vorderingen: 1)	11 Sept. 1937	18 Sept. 1937
Voorschot door De Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt Schatkistbiljetten in omloop	f 262.857.000,—	f 262.401.000,—
Schatkistpromessen in omloop	" 3.200.000,—	" 3.200.000,—
Zilverbons in omloop	" 1.106.712,50	" 1.105.633,—
Schuld op ult. Aug. (resp. Juli) 1937 a. d. gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting .. Schuld aan Curaçao 1)	" 7.125.840,18 " 1.960.358,42	" 5.604.782,16 " 1.934.263,44
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioen f.1) .. Id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T.1) .. Id. aan diverse instellingen 1)	" 13.168.818,— " 163.674.831,47 " 15.650.000,— " 119.146.548,97	" 10.956.357,85 " 148.449.978,89 " 15.650.000,— " 120.505.448,41

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Vorderingen: 1)	11 Sept. 1937	18 Sept. 1937
Saldo Javasche Bank	f 1.064.000,—	f 623.000,—
Saldo b. d. Postcheque- en Girodienst	" 68.000,—	" 94.000,—
Verschotten aan de kolonie	" 14.274.000,—	" 10.052.000,—
Schatkistpromessen in omloop	" 7.000.000,—	" 7.000.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	" 1.412.000,—	" 1.022.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds. Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank. Belegde kasmiddelen Zelfbesturen... Voorschot van de Javasche Bank ... 1) Betaalmiddelen in 's Lands Kas f 28.228.000,—.	" 1.103.000,— " 730.000,— " 28.228.000,—	" 1.197.000,— " 830.000,— —

CURAÇOSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Verschotten aan de kolonie	Disconto's	Diverse rekeningen 1)	Diverse rekeningen 2)
1 Augustus 1937	5.053	6.125	80	44	1.803	107
1 Juli 1937	5.004	6.024	16	50	1.765	102
1 Juni 1937	4.908	6.132	143	91	1.737	112
1 Mei 1937	4.610	5.712	90	42	1.701	89
1 Augustus 1936	4.562	4.865	193	47	1.154	105

1) Sluftp. der activa. 2) Sluftp. der passiva.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 20 Sept. 1937.

Activa.			
Binnenl. Wis- sels, Prom. enz. in disc.	Hfdbk. f 10.005.703,87 Bijbnk. " 257.776,49 Ag.sch. " 490.599,40	f	10.754.079,76
Papier o. h. Buitenl. in disconto	Idem eigen portef. f 5.064.000,—	"	5.064.000,—
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.		"	—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-ort. op onderp.)	Hfdbk. f 144.103.294,91 ¹⁾ Bijbnk. " 3.891.910,09 Ag.sch. " 31.085.445,96	f	179.080.650,96
Op Effecten	f 177.743.637,25 ¹⁾	"	179.080.650,96 ¹⁾
Op Goederen en Spec.	f 1.337.013,71	"	—
Voorschotten a. h. Rijk	Munt, Goud f 113.607.470,— Muntmat., Goud .. 1.152.275.487,23	f	1.265.882.957,23
Munt, Zilver, enz.	f 18.401.978,27	"	1.284.284.935,50 ²⁾
Muntmat., Zilver ..		"	—
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfond	f 41.970.268,05	"	4.600.000,—
Gebouwen en Meub. der Bank	f 7.310.977,13	"	10.193.915,19
Diverse rekeningen	f 10.193.915,19	"	—
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)		f	1.543.258.826,59
Passiva.			
Kapitaal	f 20.000.000,—	"	4.338.707,82
Reservefond	f 4.338.707,82	"	6.600.000,—
Bijzondere reserve	f 6.600.000,—	"	11.159.962,70
Pensioenfond	f 11.159.962,70	"	829.003.880,—
Bankbiljetten in omloop	f 829.003.880,—	"	14.914,07
Bankassigatiën in omloop	f 14.914,07	"	88.851.436,97
Rek.-Cour. f Het Rijk	f 88.851.436,97	"	581.292.593,89
saldo's: Anderen	f 581.292.593,89	"	670.144.030,86
Diverse rekeningen	f 670.144.030,86	"	1.997.331,14
	f 1.997.331,14	f	1.543.258.826,59
Beschikbaar metaalsaldo	f 684.546.605,48	"	—
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	f 1.711.366.515,—	"	—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht		"	—

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)..... f 65.883.125,—
²⁾ Waarvan in het buitenland..... —

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opelsch. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek- kings perc.
	Munt	Muntmat.				
20 Sept. '37	113608	1.152.275	829.004	670.159	684.547	87
13 " '37	113607	1.152.275	834.709	663.630	684.783	86
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist- promessen rechtstreeks	Belee- ningen	Papier op het buitenl.	Diverse reke- ningen ¹⁾
13 " 1937	10.646	—	179.488	5.064	6.256
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opelsch. schulden	Beschikk. metaal-saldo
18 Sept. '37 ^{a)}	132.120		198.830	72.790	23.472
11 " '37 ^{a)}	131.610		202.730	73.870	20.970
21 Aug. 1937	116.574	15.936	198.637	72.041	24.239
14 " 1937	116.574	15.925	200.529	70.197	24.208
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaalb.	Dis- conto's	Belee- ningen	Diverse reke- ningen ¹⁾	Dek- kings-percen- tage
18 Sept. '37 ^{a)}	4.700		79.710	68.730	49
11 " '37 ^{a)}	4.630		79.470	74.460	48
21 Aug. 1937	4.475	10.879	56.531	68.312	49
14 " 1937	4.579	10.989	55.899	68.597	49
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
15 Sept. 1937	328.048	488.153	38.254	5.038	21.199
8 " 1937	328.026	489.148	37.259	5.121	21.030
22 Juli 1914	40.164		29.317		33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek- kings-perc. 1)
			Bankers	Other Accounts		
15 Sept. '37	109.073	12.463	108.397	36.091	39.895	25,4
8 " '37	107.142	11.969	105.702	36.256	38.878	25,2
22 Juli '14	11.005	14.736	42.185		29.297	52

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis- sels	Waarv. op het buitenl.	Belee- ningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
9 Sept. '37	55.716	415	14	9.744	852	5.760	3.200
2 " '37	55.718	419	16	9.421	897	6.187	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver- sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort. k.	Parti- culieren
9 Sept. '37	5.637	2.966	89.370	95	2.218	15.393
2 " '37	5.637	3.111	90.002	99	2.185	14.835
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

¹⁾ Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKBANK.

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud- dekking geldende	Andere wissels en cheques	Belee- ningen
15 Sept. 1937	70,0	20,1	5,6	4.792,3	33,0
7 " 1937	70,0	20,1	5,8	5.103,5	40,6
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec- ten	Diverse Activa ²⁾	Circu- latie	Rekg.- Crt.	Diverse Passiva
15 Sept. 1937	104,5	796,4	4.763,2	649,4	267,0
7 " 1937	104,5	737,9	4.936,5	665,1	259,2
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,-	40,0

¹⁾ Onbelast. ²⁾ w.o. Rentenbankscheine 15, 7 Sept., resp. 21, 22 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data 1937	Goud Munt en metaal	Munt en diversen	Binnen- en buitenlandse wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids- fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
								Schatkist	Partic.
16 Sept.	3.575	45	1.325	34	152	40	4.402	73	688
9 " "	3.582	42	1.333	36	152	40	4.432	71	674

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		"Other cash" ²⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud- certifi- caten ¹⁾		In her- disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
1 Sept. '37	8.840,3	8.831,4	294,2	23,7	3,1
25 Aug. '37	8.841,4	8.831,9	308,9	18,7	3,1

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circu- latie	Totaal Depo- sito's	Gestort Kapitaal	Goud- Dek- kings-perc. 3)	Algem. Dek- kings-perc. 4)
1 Sept. '37	2.526,2	4.260,6	7.224,0	132,6	79,5	—
25 Aug. '37	2.526,2	4.234,7	7.246,7	132,5	79,7	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

²⁾ "Other Cash" does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opelschbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis- conto's en beleen.	Beleg- gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo- sito's	Waarvan time deposits
25 Aug. '37	21	9.958	12.357	5.191	26.275	5.282
18 " '37	39	9.933	12.370	5.194	26.282	5.227

De posten van De Ned. Bank, de Javascche Bank en de Bank of Eng- land zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de be- treffende valuta.